

ADAHOOONŁI

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

VOL. 2 NO. 2

WINDOW ROCK, ARIZONA

DECEMBER 1, 1946

NAABEEÓ BÉESH NT'IJÍ BÉESO \$65,000.00 BÍGHAH- GO ŁA' T'AH NIHÁ NAAZNIL. BAA HOHKÁÁH!

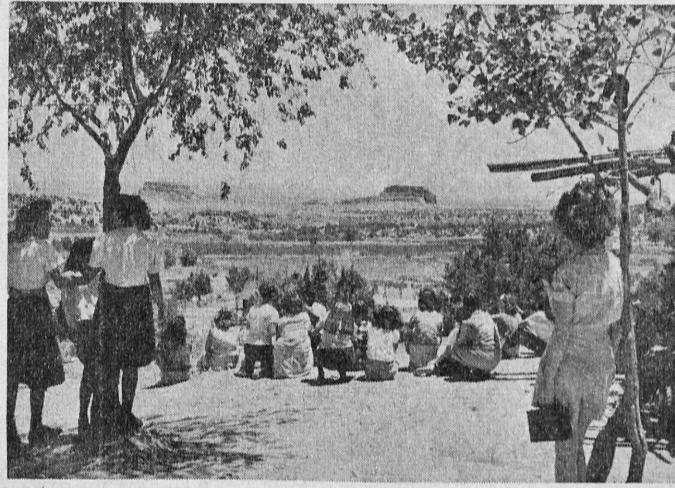
Naabehó Yootóodéé' kó' na'altqasii bibéézh nt'i' yaqh ndaashnishiéé da-bibéeso hastádiin dóó ba'aan 'ashdladi miil biihahgo (\$65,000.00) t'ah ndi bá naaznil, ní jiní Mr H. B. Gardner. Mr. Gardner Na'nizhoozhídi sidá dóó béesh nt'i' báqh nda'anishígíí bee bíhólñííh. Díí béesoígíí ta' 'ániid bik'é nda'azhnish yéé 'ádaat'é, dóó ta' t'éiyá díí' nááhaiídáq' bik'é nda'azhnish yéé 'ádaat'é ní jiní. Béesh nt'i' bá ndashoołníshii t'áa doo 'altso nihich'i' nda'iisýáhqa Mr. Gardner baa hohkááh Na'nizhoozhídi, doodai' t'óó naaltsoos bich'i' 'ádaahle'. Kót'éego Mr. H. B. Gardner, Santa Fe Office, Gallup, New Mexico. Níza adi kéedahoh'tínígíí t'éiyá kó' na'altqasii ninádaaltl'i'góó naaltsoos Form 607 Standard gholghéhígíí deínóhkeed, dóó nihá hadadilne' go nda'iilghéégóó nihá bił 'áda-ólne'. 'Áadóó tsosts'id daats'i yiskqago nihibéeso nihaa niná dahidoo-jah.

'Anaa' baa na' aldeeh yéédáq' Naabehó Ła' t'áadoo 'altso bich'i' nda'ilghéhé siláogóó 'adahaaskai. Ła' t'áadoo bibéeso yínináda'ídééłkid da. Ndi díí béesoígíí t'ah t'áá béé dahózingo naaznil. Diné t'ah béeso bá hasht'e' naaznilígíí díí naaltsoos biká'a'gi bízhí' bik'i danít'i'. Naanish binaaltsoos Social Security Card deiłnínígíí dó' binumber dabikáá'. Nihízhí' hádadóh'íí' dóó bee nihíl hóone'ígíí bik'ehgo bikká' 'áda-ohlé' doodai' baa hohkááh.

Díí check-ígíí béeso t'áá 'al'qá' 'ádanéelt'e'go dabikáá'. Ła' hastá'áadah sindáo dabikáá'. Ła' 'éí neeznádiin dóó ba'aan tseebííts'áadah dabikáá'. Yootóodéé' kó' na'altqasii bibéézh nt'i'ígíí dó' báqh naanish t'óó 'ahayóí hóló. Diné 'ashdladi neeznádiin biihahgo naanish bá hóló ní jiní Mr. Gardner.

'ANI'JIIHII YAH 'EELT'E'

Naabehó Ła' Jimmie Bardia gholghéhé léi' Yootóodi ták' dóó 'ashdlá' nááhaiji' yah 'abi'doolt'e' 'aneez'íí'go binii-naa. Ła' 'éí Joe Ben joolghé jiní. 'Éí t'éiyá diné bikká' ajooghodgo 'aneez'íí' jiní. 'Áko 'éí 'ashdlá' nááhaiji' t'áadoo 'ádinááhozhdíi' t'áá 'íighisíí 'ádaa' 'áhojilyqáq dooleet jiní.

Díí naaltsoos be'elyaaígíí Tóháálí hoolghéegi shíjídáq' Naabehó dóó Kiis'áanii dóó Bilagáana 'at'ééké Scouts gholghéhígíí 'álah 'ályago be'elyaa. (Photo courtesy **The American Girl**.)

NA'NIZHOOZHIDI SCOUTS 'A-ŁAH YILEEH

Níłch'its'ósí ndízídéé bighí' Na'nizhoozhídi 'ashiiké yázhí Boy Scouts 'atah danlínígíí 'álah silíí' jiní. Díí 'ashiiké yázhí Scouts 'atah danlínígíí haashíí néelqá'déé' 'al'qáq dine'é danlíjigo 'álah 'ályaa. 'Áko ndi 'atiin dahóóchxó'igíí biniinaa Ch'ínílíí dóó Lók'aahnteel dóó T'iists'óóz Ndeeshgizh dóó Tł'ohchiní dóó T'iis Ntsaa Ch'élí dahoolghéédéé' 'ashiiké yázhí t'áadoo niheeskai da.

Díí 'ashiiké yázhí 'álah 'ánál'íjihígií t'áá 'íighisíí yá'át'éeh. Háálá 'ahidinílnáago 'al'k'is 'áda'hilne' 'éí báq.

ŁA' NIZHDIILGAZHGO AWEE' JIISXI JINI

Diné Ła' diné náánála' bił da'hishgá jinízingo ndziizgheel jiní. Ch'ééjí-dzid nt'éé' hatsi' 'ált's'íísi yee' hwíighah-góó sitínéé jiisxi'í lá jiní. 'Éí shíí yíl niznílt's'in lá jiní. Dinéhígíí bik'éí 'ádaaníigo díí hastiin náádiilgash daaní jiní. 'Áko diigis bá hooghan góne' yah 'eelt'e' dóó 'azee'íí'l'íni dabidínóo'íí, diigis daats'i nilí 'éí báéhodoozíí biniighé.

Díí nahasdzáán biká'a'gi 'álníí' bi-láahgo tó t'éiyá 'átl'é jiní.

CHEE DODGE BIDINE'E YA NAALNISHGO ŁA'I NAAHAI

Hastádiin dóó ba'aan táá' nááhaiídáq' Bilagáana D. M. Riordan gholghéhé léi' Naabehó yinant'aí nilíjigo Chee Dodge Naabehó siláago (scouts) danlínígíí yinant'aí nilíj dooleet níigo Wááshindoondi 'Indin Binant'aí sidáhígíí yich'i' naaltsoos 'áyiilaá lá jiní. 'Íidáq' Chee Dodge díí Mr. Riordan gholghéhéé yá 'ata' halne' nt'éé' jiní. Jó 'éí kóníigo naaltsoos yik'e'eshchíí lá 'íidáq': "Henry (Chee) Dodge gholghéhé léi' 'ayoo hóyá dóó t'áadoo yik'ee bił ghé'i da, dóó t'áá 'ábi'dl'nínígi 'át'é dóó t'áá 'íighisíí danihik'is. Wááshindoón yá siláago binant'aí nilíjigo t'áá 'íighisíí yá'át'éeh dooleet, háálá bił báéhózin 'éí báq. 'Áadóó t'áá bí t'éiyá Bilagáana dóó Naabehó bizaad yá'át'éehgo yee yálti' dóó yá'át'éehgo 'ata' halne'go shił báéhózin. 'Áadóó diné yá'át'éehii t'áá 'altso bee ba'deet'áanii deeshkéet nízingo t'áá 'íighisíí yidiilkáal. Bilagáana-k'ehjí' 'ak'e'at'hí dóó 'ólt'a' yééhósin, dóó t'áadoo le'é bich'i' bidool'aadgo, haashq' yit'é, Ła' lá yidoolííl ni,' níigo naaltsoos 'áyiilaá lá jiní.

COLORADO BIGHI' ŁA'I DAADZAAZ JINI

Níłch'its'ósí ndízídéé bighí' Colorado hoolghéego náhásdzooígíí bighí' t'áá 'íighisíí lq'í daadzaaz jiní. Łahgóó tseebííts'áadah 'adées'eez biihahgo daadzaaz jiní. Yidzaazígíí biniinaa 'ashdla'áadah jilt'éego dazhneezná jiní. Dibé dóó lq'í dóó báégashii dó' t'óó 'ahayóí bidahidínéezdee' jiní. Ła' t'óó dichin bida'niighq' jiní. K'ad t'éiyá siláago bichidí naat'aí dóó chidí naa'naí bee ch'iiyáán bich'i' 'adahageeh. Dóó t'áá 'éí bee Ła' 'azee'ál'íí'góó 'adaho'diigeeh.

Bilagáana k'ééda'didléehgo kéé-dahat'ínígíí dó' Ła' bidedaadzaaz jiní. Bidedaadzaazígíí ch'iiyáán danohsingoyas biká'a'gi t'ááláhágo 'alná'asdzohgo 'ándaal'ííh, 'áko chidí naat'aí bikáá-déé' ch'iiyáán nihich'i' hadadaha'nííl dooleet dóó naaki 'alná'asdzohgo Ła' dajitsaahgo biniighé dooleet dabi'doo-níid jiní. Jádí ndaakaigóó 'al'dó' t'óh bich'i' hadadaha'nííl jiní.

ARIZONA BIGHI' K'ÉÉDA'DILGHÉÉHGÓÓ NAANISH DAHÓLÓ

Arizona bighi' siláago dajílji' nít'éégo 'áadi hqah dah dahoo'a'q' ashdla'-áadahdi miil jilt'é jiní. Díí hqah dah dahoo'a'ígíí 'azee' bádahooghángóo t'áá 'áltso 'azee' t'áá daznízin shíí haa dahanílgó Veterans Administration deiñnígíí hák yik'é nda'iilée dooleet jiní. 'Áko ndi díí 'azee'ígíí t'áá hó t'éiyá siláago jílji'go hqah dahoo'a'q' báqah 'ájílji' dooleet biniighé. 'Azee'íl'íni danlínii Veterans Administration yá ndaalmishígíí naaltsoos hák 'ádeile'go dódó t'áá 'éí bik'ehgo 'azee' haa dahanílgó dooleet jiní.

T'áálá'i nááhaiídáq' siláagodéé' nánoohdzáago dódó t'áá siláago 'atah noh líinii hastqá' ndeezidgo Veterans Administration daolghéhígíí nihák yik'é 'asláago nihighoo' hasht'édaalne'. T'áá siláagodi nihqah dah dahoo'a'ígíí bik'ee nihighoo' haada daat'éego dódó t'áádoobik'égoo nihighoo' nihák hasht'é dadoonítl.

BILAGAANA ŁA' BEEGASHII BITSOO' 'AYOO BIŁ ŁIKAN

Soodził biyaadi Naatooh Sik'áíí hoolghéedi Bilagáana Ła' Buck Wilcoxson gholghéé léi' béeágashii yitsoo' yiyigéeshgo bi'diiltsq' jiní. 'Áltse t'éiyá Karl Kothman joolghé 'éí béeágashii Ła' bitsoo' 'ádaadingo hazhdeel'íj' jiní. Bee 'adéest'íj' bee dazhníl'íjgo Wilcoxson gholghéhígíí béeágashii yizloh jiní. Áádódó nít'éé béeágashii yéé bitsoo' 'ádingo naaghá jiní. Ha'át'í shíí yiniinaa 'át'í. T'áá daats'í 'íighisíí 'ach'q' bi'niilhíjgo 'át'í. T'óó daats'í béeágashii bitsoo' 'ayoo' bił Łikanígi' yaq' 'át'í jiní.

KINŁANIGI VETERANS GUIDANCE CENTER 'AHOOLYAA

Dook'o'oslíid biyaadi Kinlání hoolghéégi Veterans Guidance Center hoolghéego 'áhoolyaa jiní. Jó 'éí hótsaago 'óltá'ígi Mr John P. McVey gholghé 'éí 'ákwii böhlnííh jiní. Jó kwii t'éiyá siláago 'atah daazl'í'q' t'áá bíná'ídídeeshkił danízinígi' yínda'ídít'ík' binighé 'áhoolyaa. Mr. McVey t'éiyá 1929 yéedqá' Kinlánígi níyá dódó t'áá 'ákwii hastqá' binááhai jiní. 'Éí shíí 'óltá' yinan'á'í niljígo. 'Áko Naabéehó dine'é 'ádaat'éegi t'áá bił böhózin jiní. Siláago 'atah dasool'í'q' ha'át'íi lá naanish shíí böhwiideesh'áál lá danohsing Mr. McVey ndabídólkid. 'Éí shíí t'áá nihíká 'adoolgho'go 'át'í.

KO' NA'AŁBAASII JADI 'AŁNEELGHOD JINI

Yootó bibéézh nít'í' bikáá' ko' na'-ałbqasii nádadijahígíí Raton, New Mexico hoolghéedi jádí naakaigo 'ałnéél-ghod jiní. Ko' na'ałbqasii t'áá 'íighisíí yéigo yilgho'go biniinaa jádí 'dabitsii' t'iinéé dódó dabijádée' da'nílt's'q' 'a-yiist'íid jiní. Jádí 'éí tseebíi doodai' neeznáá daats'í naatzseed lá jiní.

ŁICHII'GO 'AŁNA'ASDZOH BEESO BA 'ADAHOHNİLIGII HA'A-T'II BEE NIHAA DAHADEEL

Łichíi' ałná'asdzoohgo Naabéehó yitahgi ndaalmishígíí (Navajo Service Chapter of The American Red Cross) 'ániid Bini'ant'q'atsoh ndeezidéé bighi' 'asdzáni Łichíi' ałná'asdzooh yá 'azee' 'ádeil'íngíí bidziilgo 'ídahoo'q'ii nihák' shódayoost'go nihitahgóó nihe'at'éeké 'azee' 'ál'í yíndeiniłtingo tsosts'idi bee damíjgo da'azl'í. Naabéehó 'at'éeké neeznádiin yilt'éego Tséhoołsoo'gi 'éé' neishoodii bá 'óltá'ígi 'azee' 'ál'í bínabidi'neestqá'.

NAALTSOOS 'ANAADAHIDOO'NIŁ

Nílch'its'ózí nádizidígi' naadiin 'ashdla'góó yoołkáałgo béésh báqah dah naaznilígíí yá dah nánídah dooleekígi' naaltsoos bá 'anáádahidoo'nił. Jó 'éí háishíj Sam Akeah doodai' Chee Dodge daats'í hodínóołnééł biniighé. Tó na-neesdizidéé' Scot Preston gholghéhígíí 'ałdó' nít'éé 'éí k'ad t'óó nahji' kónalyaa, háálá naaltsoos doo lq'í yá 'adaiyiznil da.

Ndahasdzoo'gi' neeznáago haz'q' béésh báqah dah naaznilí danl'íj dooleekígi' t'ah doo béeédahoozjih da. Díí nádahasdzogóo diné tál'téego naaltsoos bá 'adaha'nił. Díí nádahasdzoo'gi' bighi' diné t'áá yíl'áá nít'éé 'ałníí' biláahgo naaltsoos hák 'adaiyiniłgo t'éiyá hozhniłnééh.

BOYCE HOOZDODI YAAŁTI'

Tségháhoodzánídóó 'óltá' binani' t'a'í George A. Boyce gholghéhígíí 'ániid Hoozdo hoolghéégoo naayá. 'Áadi Bilagáana Ła' 'álah sil'íj go t'áadoo le'é Naabéehó bee bich'íj' 'ańdahaazt'í'í yee yich'íj' yááłti'. 'Ałk'idqá' Wááshindoondéé' Naabéehó 'óltá' bee bá ha'odzí'q' dííshjíjgo'go t'ah doo bik'ehgo 'áhánéeh da níigo haadzíi'. 'Áadóó Naabéehó dine'é béeso t'áá 'íighisíí t'áá 'ayáhágo náádayílbiłj' 'áadóó t'óó 'ahayóo báqah dah ndahaz'q'go 'át'é níigo yee yich'íj' yááłti'.

TŁ'IISH T'AA BI NDA'HILTSEED

Diné Ła' tł'iish 'ádaanínígíí t'áá bí' ahiilghashgo doo haada yinéeh da daaníi' leh. 'Áko ndi, Chicago hoolghéedi zoo dahojiníigo t'áadoo le'é daníl'íni góne' tł'iish 'ádaanínígíí Ła' 'ałk'iilghod jiní. T'áá 'íighisíí yéigo nábidi'neeshghazhée' 'éí daaztsq' jiní. Ła' t'éiyá bił'osgo' nábidi'neeshghazhgo bitsiiji' 'ałtso niilyool jiní. T'áá 'íighisíí yik'ee ti'hoonzii'go 'índa yá'át'éeh násdl'íj'. nahaz'ánígóó díí t'áá 'ałtso bíná'ídólkid. Siláagodéé' ha'át'e' hólq'go biniinaa t'óó hwéé'élñihgo 'éí béeso doo hódeét'i' da.

SILAAGO DANLINĘ NAANISH BA ADAADINII BEESO BA HOŁO

Siláago daazl'í'q' naanish bá 'ádaadinígi' bich'íj' ndahalghée dooleet biniighé béeso bá sinilígíí daats'í 'ałdó' nihí bee nihák haz'q'. Jó kót'éego béeso 'atah bee há haz'q' leh:

1. Naanish bázhníłdzil dódó naanish hák deet'q'go t'áá 'áko ch'ízhdoonishgo t'éiyá;

2. Naanish hák 'ádingo t'éiyá doodai' njilnishgo damíjgo ná'ádleehjí' naadiin táá' béeso t'áá bich'íj'go náájííłbíj'go t'éiyá;

3. Public Employment Agency deiñnígi' hák' njiłtsosgo dódó t'éiyá dódó t'áá damíjgo ná'ádleeh bik'eh naanish bíniná'ízhdiłki'go t'éiyá;

4. Díí naanish bá 'ádaadinii bich'íj' ndahalghéhígíí t'áadoo Ła' jókeedí t'áá bí'itsé hqah dahoo'a'go t'éiyá doo bee há haz'q' da. Díí béeso'gíí Ła' jííkeed dódó bik'íj' hqah dahoo'a'go t'éiyá t'áá bee há haz'q' dooleet.

5. T'áá hó 'ádá njilnishgo náhidizíidjí' neeznádiin béeso t'áá bich'íj'go haa hinidéhígíí 'éí Łaji' hach'íj' nehelghée dooleet. Jó 'áko náhidizíidjí' neeznádiin béeso haa hinidéeh nahalin dooleet. Jó kót'éego 'ááldetiñí. 'Ádá naalnishi'go náhidizíidjí' tsosts'idiin béeso nihák hinidéehgo tádiin t'éiyá díí béeso siláago bá sinilígíí nihich'íj' nehelghée dooleet. Jó 'áko náhidizíidjí' neeznádiin béeso nihák hinidéeh dooleet.

Díí béeso hach'íj' nehelghéhígíí 'éiyá díí biniinaa hats'q' 'ánálzjih':

1. Naanish yá'át'éehii hwéé hólq'ónít'q'go t'áadoo biniinaanígóó bits'ájígháahgo hats'q' 'ánálzjih';

2. Doo 'ákóó 'ájít'íjgo'go biniinaa naanish bits'áho'dilt'eehgo dódó;

3. Naanish bá hooghangi naanish yá'át'éehii há shóot'eehgo t'áadoo jidilnishi'go dódó;

4. Doodai' náánáłahdi naanish yá'át'éehii há 'ashja'iił'íjgo doo jinízindago dódó ni'ilghéhígíí hats'q' 'ánálzjih'.

Beehaz'ánáii bik'ehgo t'éiyá naanish t'áá hák 'ádingo damíjgo ná'ádleehjí' naadiin béeso hach'íj' nehelghéego t'áála'í ndoohah.

Siláagodéé' hwéé'élñih dódó naaki náhááh bighi' t'áá haa'ida díí béeso siláago danlinę bá sinilígíí jóki' doodeai' 'anaa' baa na'aldeehígíí k'énáháleeh t'áá bich'íj'go 'ałdó' t'éiyá.

United States Employment Service Office deiñníigo naanish hókeedgo bá

ADAHOONIŁIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School, Phoenix, Arizona.

Address all letters to The Editor, 'ADAHOONIŁIGII', Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of The United States. PIHS 12 1 46 1100

Robert W. Young ..... Editor
William Morgan ..... Translator

HAASHA' YINILGHE

Haa shíj néeláq' di kót'éego niná-daníhídéékid? "Haasha' yinílghe?" Naabéehó doo 'ákót'éego nda'ídílkid da, Bilagáana t'éiyá 'ákót'éego nda'ídílkid. 'Áshíjíh líkan binaaltsoos há 'ál-néehgo dóó t'áá hó hághi' t'éiyá bínahó-díkid da. Hamá dóó hazhéé dóó bił hajíjéé' doodaii' hwe'eszdzáán doodaii' hahastiin bízhi' da bínahódíki'. 'Éí daatsí t'áá 'áltso bízhi' nihíl béstéhózingo Bilagáana na'ídílkidígi' 'áltso naaltsoos yikáá' iidoollíí. Ła' daatsí t'áá Naabéehók'ehgo t'éiyá dabízhi'. Naabéehó yízhíhígíí doo ts'ídá bíhólñíhgóo yaa ntsídaakes, háálá doo náánálahgóo ndaakai da, 'éí biniinaa. 'Áadóó Naabéehó yízhí doo yína'ahídílkid da. Bilagáana t'éiyá yízhí t'áá 'iighisíi bíhólñíhgóo yaa ntsékees, 'éí shíj Ła' doo nihíl béstéhózin da.

Bilagáana bitahjí t'éiyá 'áł'qá di-ne'é da'ídlíj dooleelígíí 'ádin. Bilagáana jí' asdzání bahastiin haleehgo bahastiin bízhi' yéé bízhi' yileeh, bimá dóó bízheé bízhi' yéé 'éí yóó' iidi'ááh. Jó 'asdzání Ła' Mary Brown gholghéé ní'éégo diné John Smith gholghéé léi' yaa yígháahgo Mary Smith bízhi' yileeh. 'Áadóó bá'áltchíni haleehgo t'áá 'áltso bízhi' Smith bigháqh dadé'qá Łeh. Bi-yáázh léi' ba'áltchíni náhádleehgo t'áá 'áltso Smith bízhi' bigháqh náádadé'qá Łeh. Bitsi' léi' doodaii' bich'éé léi' bahastiin haleehgo ba'áltchíni hastiin bízhi'ígíík'ehgo dabízhi' yileeh. Naabéehók'ehgo t'éiyá Łahgo 'átl'é.

Bilagáana t'éiyá naaki bízhi', Ła' t'áá dabízhi'. 'Áltse hózhí' nilínígíí t'éiyá t'áá hó t'áá sáhí t'áá 'áł'qá 'ádaat'éego daházhi'. 'Akéédéé' si'ánígíí t'éiyá t'áá Ła' hajíjéé'ii t'áá 'ájíltso daházhi'. Bilagáana t'áá shiidqá'dii kót'éego dabízhi' náás deít'éehgo hoolzhish. 'Álk'ídáq' t'éiyá Bilagáana bízhi' t'áádaaláá' ní'éé'. Ła' t'óó John doodaii' Peter da daolghéé ní'éé'. 'Asdzání t'éiyá t'óó Mary doodaii' Ann da daolghéé ní'éé'. 'Áko ndi haa shíj née-

lqá' t'áá 'ahidaolghéé ní'éé'. Ła' bi'dóo-jíihgo hádíígíí dashq' 'áátlbidi'ni t'óó hwiinidzin Łeh. 'Áko hó John shíj 'áátl-diní dajiníi ní'éé'. Naabéehók'ehgo ndi t'áá 'ákót'é k'ad. Hashké Haal-ghod jiníigo diné Ła' józhíigo ts'ídá 'áátl-jiníinii doo béstéhózin da. Háálá Ła' t'áá 'ákót'éego dabízhi'go da 'átl'é.

Łahda diné Ła' atsidí nilíjgo John gholghéé Łeh. Jó 'áko 'éí bina'ídíkidgo John 'atsidígi' ha'niih. Smith t'éiyá 'atsidí 'óolghé Bilagáana k'ehjí. Doodaii' diné Ła' John gholghéego tóshjeh 'á-daal'íjdi tóshjeh béstéh yinídeitsih Łeh, 'áko John 'inída'atsihígi' ha'níigo ho-dójíi Łeh. "Cooper" 'éí tóshjeh yinída'atsi'gi' 'óolghé. Ghónáásdóó John Cooper hózhí yileeh. John Wheelwright da joolghéé Łeh. Wheelwright 'éí tsinaabqás bijáád 'ííl'íní 'óolghé. Ghónáásdóó John 'atsidígi' yéé John Smith bízhi' yileeh. Ła' 'éí John Cooper. Ła' 'éí John Wheelwright. Doodaii' Łahda 'éí John Harry gholghéhígíí bighe' ha'níi Łeh. Jó 'áko 'éí yéé John Harrison joolghé yileeh. Jó 'áadóó díí yízhíhígíí náás da'hizhdilchíihgo t'áá 'éí daházhi' yileeh.

Dííshjí k'eyah t'áátlá'í si'ánígíí diné Ła' yikáá' k'eadahat'í hazlíjí, dóó haashíj néeláq' John Smith daolghéego k'eadahat'í hazlíjí. 'Áko ndi bee béstéhózin biniighé bízhi' 'ata'gi si'ánígíí náá-dahódló. Jó 'áko Ła' John Joseph Smith daolghé, Ła' 'éí John Edward Smith. 'Áko kót'éego bízhi' 'ádei'í: John J. Smith dóó Ła' 'éí John E. Smith.

K'ad Naabéehó t'áadoo le'é Bilagáana k'ehgo 'éél'ínígi' bił nihaa hoolzhízh. Naabéehó Ła' siláago 'atah daaleehéedqá' hózhí' béstéhózin. Hamá dóó hazhéé bízhi', dóó bił hajíjéé' dabízhi' dóó hwe'eszdzáán dóó hó'áltchíni bízhi' da 'áltso béstéhózin. Hó'áltchíni bízhi' t'áá sahdii 'ádaat'éego doodaii' hazhéé' da bízhi' t'áá sahdii 'átl'éego biniinaa t'áá tsididiingóo ndahazt'i'go 'índa Ła' hó'áltchíni bich'í' nda'iilghé dahazlíjí. Háálá Bilagáana Naabéehók'ehgo t'áadoo le'é baa na'aldeehígíí doo bił béstéhózin da. Bił béstéhózin'ígi' 'átl'éego naanishtsoh 'átl'é, 'éí biniinaa doo yaa nádat'íj da. 'Éí biniinaa Naabéehó Ła' hó'áltchíni bich'í' ndahwii'ná.

Naanish ghókeedgi ndi yízhí bíná'ídíkid. Jó 'áko hózhí' doo béstéhózin da go t'áá 'áltsoji' doo 'ihónéedzqá' da.

'Áko ts'ídá haa yit'éego 'ályáago t'éiyá yá'átl'éeh dooleel. Jó 'éí diné t'áá yíl'áá ní'éé' béstéhózin doo t'áá nihí bee hasht'e' ntsídanohkees. Kót'éego daatsí yá'átl'éeh. Naabéehó t'áá 'álk'ídáq' 'áltchíni yízhí' 'ádei'í' ní'éé' 'átl'éego yízhí' yá'átl'éeh dooleel ndi díí yízhíhígíí t'áá hó hatahgi t'éiyá chodao'íj dooleel. Bilagáana k'ehjí díí hózhí' hó'áltchíni béstéhózin. Jó 'áko 'éí Bilagáana

t'áadoo le'é bił baa níjít'íjgo doo nani-t'la da. Bilagáana k'ehjí yízhíhígíí Ła' doo ndanit'la da. Jó 'éí Joseph, Thomas, Mary, Ellen, George da. Jó 'áadóó hazhéé bízhi' 'akéédéé' si'ánígíí bił 'ált-kéé' sinilgo 'ádaalyaago. Hazhéé bízhi' 'ádingo t'éiyá t'áá Ła' 'ázhdooolíí. Hazhéé Joe 'Atsidii gholghéego hamá t'éiyá Mrs. Joe 'Atsidii gholghé dooleel. Hó'áltchíni t'éiyá Thomas 'Atsidii, George 'Atsidii da daolghé dooleel 'áshiikégo. 'At'éekégo 'éí Mary 'Atsidii Ellen 'Atsidii da daolghé dooleel. 'Áko díí t'áá dabízhi'go 'ahool'áá dooleel. Házhi' 'ata'gi naaz'ánígíí da t'éiyá 'ádóone'é jílínígíí t'áá 'éí hózhí' dooleel. Joe 'Atsidii joolghéhígíí tsínaajinii jílínígíí da Joe Tsi'naajinii 'Atsidii joolghé dooleel. Hwe'eszdzáán 'áldó' t'áá 'ákót'éego bízhi' dooleel. Hó'áltchíni t'éiyá 'áájí' 'ádóone'é danilínígíí bízhi' bita' naaz'áq dooleel. Jó 'áko t'áá 'áltchíni ndahachíhígóo bízhi' bá 'ádaalne' dooleel. Díí yízhí 'ádaalne'ígi' t'éiyá díí naaltsoos Ła' hanáánáána'go 'índa bikáá' bee nihíl hodoonih.

K'ad Naabéehó t'óó 'ahayói John Bighe' (Begay) daolghé. Hó'áálá hózhéé' daatsí John gholghéé ní'éé' 'éí báq. Bilagáana k'ehjí yízhí Johnson gholghéhígíí 'éí 'ákót'é. Jó 'éí John bighe' jí-níigo 'óolghé. Naabéehók'ehjí yízhí 'bighe' gholghéhígíí doodaii' 'Begay' gholghéhígíí t'áá 'iighisíi yá'átl'éeh. T'áá 'éí yízhí hózhí náás ní'íígi le' 'átl'é. Jó 'áko Ła' John Bighe' doodaii' Ann Bighe' daolghé dooleel. Bighe' hózhí'go doónee' ts'ídá beelt'ee da ndi jó t'óó yízhíhígíí doo bee 'ééhózinígíí biniighé. Naabéehó béstéhózin'ígi' deitsidígi' Ła' 'Atsidii daolghé. 'Azháanee' ba'áltchíni doo béstéhózin'ígi' deitsid da ndi bee 'ééhózinígíí biniighé 'Atsidii bízhi' bigháqh dadé'qágo yá'átl'éeh.

T'áá shíj nihí 'áldó' yízhí yá'átl'éeh go 'ádadoolnílgi nihíl béstéhózin. Jó 'áko 'áldó' bee nihíl dahodoołníh, 'áko naaltsoos bikáá' 'ádooolníí.

"Chidi yéé yiyílchxó' lá!!!"
"Dooládó' doodada nizhóní Ła' ní'éé' lá!!!"

KWII NIHIZHI' HÁDADÓH'ÍÍ! BÉÉSH ÑT'I' DAATS'Í ŁA' T'AH BÉESO
BAŁH HADASOOŁ'ÁAGO 'ÁT'É

M. Chavez	SSA 525 24 1376	\$ 13.53	W. Yazzie	SSA 526 32 8209	15.21
T. Y. Anderson	SSA 525 54 7467	1.32	A. Begay	SSA 722 16 8430	11.80
W. Bowman	SSA 527 12 0704	1.44	E. McCabe, Jr.	SSA 999 99 4006	38.40
H. Johns	SSA 527 12 0974	20.21	K. Hardy	SSA 722 16 5756	31.92
C. Williams	SSA 527 22 8840	7.49	T. Betah	SSA 720 07 6985	12.76
J. Crank	SSA 527 28 8273	5.78	T. N. Begay	SSA 720 07 3131	41.41
F. Silversmith	SSA 525 42 6839	12.94	P. George	SSA 700 03 9976	22.44
F. Crank	SSA 527 28 8272	8.37	F. Begay	SSA 725 16 8316	11.59
B. Lopez	SSA 525 54 3993	32.76	A. Saunders	SSA 525 30 7339	28.66
J. Mokie	SSA 525 30 7221	28.89	D. Kee	SSA 711 12 4403	.74
J. Salt	SSA 720 07 3075	25.16	S. Lee	SSA 725 16 9546	9.68
R. Okee	SSA 525 42 5053	2.58	T. Begay	SSA 722 14 0530	3.75
C. Benally	SSA 525 42 7900	27.30	F. Begay	SSA 527 20 9271	2.48
R. Dulgai	SSA 720 07 9914	27.50	G. Clark	SSA 527 14 4109	7.83
M. Littlesalt	SSA 546 32 8224	13.96	H. Clark	SSA 525 40 2097	10.16
H. Littlesalt	SSA 545 38 0557	27.53	B. Begay	SSA 525 34 1946	5.50
J. Yazzie	SSA 720 07 6267	6.29	J. Toduechene	SSA 725 16 8982	24.22
B. Ambrose	SSA 525 42 8705	2.58	K. Begay	SSA 527 22 9681	22.98
J. Begay	SSA 525 52 7160	25.51	J. Chase	SSA 527 22 9053	15.99
B. Tsosie	SSA 720 07 2990	2.58	K. Yazzie	SSA 720 07 6340	11.50
K. Naswood	SSA 999 99 4396	26.90	D. J. Woody	SSA 526 20 3084	11.27
H. Naswood	SSA 525 34 3144	30.20	J. Todechene	SSA 525 48 9625	3.20
T. Lee	SSA 525 42 5069	28.67	G. Six	SSA 527 12 0738	19.69
J. A. Moya	SSA 525 18 7982	24.22	F. Todechene	SSA 527 22 9574	10.50
J. A. Begay	SSA 525 30 8477	13.35	F. J. Woody	SSA 525 34 2097	6.47
H. Dokia	SSA 999 99 4383	2.86	S. L. Tom	SSA 722 16 7203	10.46
D. Lee	SSA 528 58 6024	11.89	A. Tsosie	SSA 554 34 8531	3.72
A. Notie	SSA 530 14 9578	5.06	H. C. Begay	SSA 527 07 1377	1.86
F. Y. Begay	SSA 525 30 6301	5.73	I. G. Garcia	SSA 525 42 3477	2.88
T. Chavez	SSA 525 24 2504	9.42	P. Barton	SSA 495 10 1718	4.27
G. Henry	SSA 525 34 8872	30.60	K. Jeffy	SSA 725 16 8141	16.72
D. Toledo	SSA 525 34 2560	17.62	E. Cly	SSA 527 22 8413	1.93
L. B. Smith	SSA 525 52 8298	2.62	A. S. Eltsosie	SSA 527 24 8201	28.91
R. Garcia	SSA 725 16 9375	45.10	R. Beach	SSA 527 26 6496	5.63
H. Yazzie	SSA 527 26 5156	23.52	R. Beach	SSA 722 10 1082	25.78
J. K. Yazzie	SSA 525 34 1080	28.15	G. Yazzie	SSA 725 16 8769	1.00
G. Henio	SSA 525 30 7096	1.00	J. K. Yazzie	SSA 525 34 1080	9.64
B. Smith	SSA 725 16 9254	5.48	H. Yazzie	SSA 527 26 5156	5.73
T. Anderson	SSA 525 32 4819	9.97	H. Blackhorse	SSA 720 07 2182	3.20
F. Spencer	SSA 525 52 0317	1.00	J. D. Cooley	SSA 999 99 4439	.36
F. Parker	SSA 525 34 3274	10.46	T. Blea	SSA 525 30 9534	.81
S. Woods	SSA 710 01 6794	4.73	F. V. Torrez	SSA 525 14 1848	.22
L. Wyatt	SSA 442 12 5110	6.32	G. Saavedra	SSA 525 30 7275	1.37
M. Benally	SSA 524 34 4911	30.27	R. Waite	SSA 526 30 1369	3.30
B. Begay	SSA 527 22 8796	8.30	R. Orchard	SSA 526 30 2815	3.30
G. Begay	SSA 999 99 3820	11.88	H. Waite	SSA 999 99 4440	3.30
S. Capozoni	SSA 725 16 9258	17.90	K. Yazzie	SSA 722 16 7205	7.38
H. Bahe	SSA 999 99 4322	15.63	J. Francis	SSA 525 52 0420	7.38
H. Begay	SSA 526 18 2534	19.22	D. Toledo	SSA 525 34 2560	5.54
J. Nelson	SSA 527 20 8445	4.65	G. M. Terry	SSA 548 09 2345	6.47
V. Yazzie	SSA 526 32 8203	8.08	K. Woody	SSA 527 28 8217	10.25
T. Cruz	SSA 525 40 7061	8.95	H. Walker	SSA 527 20 9655	12.28
K. Benally	SSA 525 34 4910	43.71	B. Gamble	SSA 527 24 9407	6.23
E. F. Serna	SSA 525 42 3704	5.87	R. Bigman	SSA 527 26 6298	14.19
F. Dougi	SSA 527 28 8943	5.54	B. Jones	SSA 722 07 5396	1.42
T. Long	SSA 725 16 9279	13.27	S. A. Yazzie	SSA 527 20 9549	7.26
G. Benally	SSA 527 20 8842	31.98	G. Billie	SSA 527 24 9178	21.93
J. R. Gonzales	SSA 525 52 5962	18.60	J. Salt	SSA 528 30 7453	19.59
P. Lopez	SSA 525 34 6960	20.36	J. Salt	SSA 563 36 3982	21.93
B. Nez	SSA 720 07 1915	18.54	G. James	SSA 527 20 8493	1.00
E. Richardson	SSA 447 01 8445	100.14	W. Smith	SSA 527 28 8605	18.03
J. Benally	SSA 722 18 2985	8.62	P. Benally	SSA 527 09 2360	2.71
B. Yazzie	SSA 525 30 9849	50.34	H. Yazzie	SSA 527 20 9198	2.71
J. John	SSA 720 07 3065	17.16	B. J. Nelson	SSA 525 52 1039	11.90
K. Yazzie	SSA 525 52 1359	3.47	K. Yazzie	SSA 527 26 5459	16.20
T. McCabe	SSA 527 28 7198	.16	L. Gambler	SSA 527 22 9927	23.00
K. Clark	SSA 527 20 7915	14.17	C. Begay	SSA 725 16 9196	24.72
R. Begay	SSA 525 40 8081	25.31	R. Kayennie	SSA 527 24 9893	19.37
J. Manygoats	SSA 722 16 6150	8.46	F. T. Cody, Jr.	SSA 725 16 9014	9.41
R. Fowler	SSA 527 22 8449	7.64	A. Nez	SSA 527 22 9474	9.39
B. Shorty	SSA 527 22 8371	1.91	D. Keyennie	SSA 725 16 9178	23.23
S. Grayhat	SSA 527 22 8370	7.10	T. N. Begay	SSA 526 32 7824	6.96
H. Bradley	SSA 527 18 4407	3.35	J. Wilson	SSA 527 26 6706	9.65
B. Ambrose	SSA 525 42 8705	57.71	N. Parrish	SSA 527 26 4420	9.80

ARIZONA BIGHI' K'ÉÉDA'DILGHÉÉHGÓÓ NAANISH DAHÓLÓ

Hoozdo (Phoenix) hoolghéedi t'áadoo le'é k'éedadilghééhgóó Bini'ant'qá-tsoh ndízídígíí bighi'doo naanish dahólógo yihah nléí Bini'e'eshjááshchilí gholghéhígíí ndízídígíí bighi'ji'. Naabéehó ła' 'áadi ndaoolnishígi le' 'át'é. Jó 'éí ndik'q' daóbéégoó dóo ch'il ɿgaií dóo chqasht'ezhii k'éedadilghééhgóó da naanish dahóló, tsin bineest'q' ndahadleehgóó da shíí naanish dahólógo 'át'é.

Phoenix hoolghéhígíí binaagoo n-dik'q' dóo ch'iiyáán haa shíí néelqá' k'éedadilghééh. T'óó 'ahayóigo nináda'anish. Łahgo 'éí Jacob's Farm hoolghé, 'ákwe'é Naabéehó t'óó 'ahayóigo nádaalnish. Diné dóo 'asdzáni ndaallishígíí t'áá 'ákwií yii' dabighanígíí báhóló. Jó 'éí yá'át'eehgo nda'anish daaníigo yaa dahalne'.

Ndik'q' k'éedeididlhígíí Naabéehó t'óó 'ahayóigo bá nádaalnish, ndik'q' dayóbéego. 'Asdzáni danlínígíí nízhónigo ndik'q' dayóbé, diné danlínígíí 'éí t'óó býó bił ndant'la daaní jiní. 'Áko ndi diné danlínígíí ɿq'í naanish baa dahideest'q, 'áko be'esdzáán danlínii ndaoolnish biniighé.

Naabéehó danlínii ɿq'í da 'ahíkai- go Phoenix hoolghéégoó naanish há-deeskaigo t'áadoo na'ni'aahí naanish baa dahididoot'áalgo haz'q. Hazhó'ó naanish t'áadoo bits'ándajikahí dóo jilq'í 'áadi ndajilnishgo shíí 'áadi naanish bee bídahólnihígíí t'áá sahdii kin bii' dahagan dooleet biniighé ła' há ndeidooniłgo 'át'é. Doo hazhó'ó ndajilnish dago t'éiyá kin há ndadoo'niłgíí doo bihónedzqáq da.

T'áadoo le'é k'éedeididléehii Naabéehó naanish yaa deididoo'álígíí t'áá yéedaaldzid. Háálá Naabéehó naanish t'óó yits'áníjée'go t'áadoo le'é k'idooyáhígíí t'áá 'ádzagi dooleet, 'éí bqq. 'Áko ndi Naabéehó naanish dayókeed- go t'áá naanish baa dahididoot'áal- sha'shin.

Díí naanish baa hane'ígíí ła' danohsingó kódahoolghéhígóó nda'ídí-dóołkił: 1921 E. Washington Street, Phoenix; Prescott hoolghéegi t'éiyá Courthouse-gi, County Agent's Office góne'; Kinlánígi dó' Courthouse-gi County Agent's Office góne'; T'iisyaa-kindí t'éiyá, County Agent's Office góne', Naa'ahóhai ná'ádleehígí; Tsézhin Deez'áhádi t'éiyá, Courthouse-gi, County Agent's Office góne'. Díí kóó naanish bínádółkił.

Díí Southern Arizona hoolghéhígíí haigo 'áadi dadeesdoi. 'Áko ndi t'léé'-go t'éiyá t'óó býó ndíłk'as. Habeeldléi hólógo yá'át'eeh. Danízaadgóó naanish hajigháago beeldléi t'áá hwéé hólógo yá'át'eeh. Ha'álkchíní t'áá njieeshgo 'áldó' 'ásaa' bii' ch'iiyáán 'ádaal'ínígíí t'áá hwéé dahólógo yá'át'eeh.

Naanish danohsinígíí t'áá k'ad

NAABEEHO 'ASDZANI ŁA' BIHOOHYA'

Naabéehó 'asdzáni Hae Jennie Nelson gholghé bishoohyágo yah 'íiinílí bíká danitá jiní. Díí 'asdzáni t'éiyá Tsé Dijool Si'ání (Lupton, Ariz.) hoolghé 'áá dóo hastiin William Goodluck gholghé 'éí bitsi' jiní. Tséhoozooídi 'azee'ál'ínígóó jideeyáago dashdiyyá jiní. Naabéehó diné ła' Na'nízhoozhídoo Tséhoozooídi 'azee'ál'íníjí diné 'ayiigheehígíí 'éí 'azee'ál'ínígóó bił ndziskai dóo Na'nízhoozhídoo bił níjíkai jiní. Díí 'asdzáni Na'nízhoozhídoo bił ná'íldee' dóo t'áá kin tahji' doo béehoozin da jiní.

'Asdzáni hooghandéé' qah diiyá-háqdáq' beeldléi doot'izh dóo beeldléi bijánil yishtlizh léi' yee dah diiyáani' jiní. Doot'izhii dó' tseebíidi neeznádiin béeso báqhlínígíí bizeédéejée'go dah diiyáani' jiní.

T'IISTS'OOZ NDEESHGIZHDI NAAL'EEŁI DAJIIYĄ́ JINI

T'iists'ooz Ndeeshgizhdi t'áadoo nda'azheehí diné naal'eełi yil da'íiyáq' jiní. Naal'eełi nahashkáa'go deít'áah nít'éé' ła' béésh bee hane'é ndaazt'i'ígíí yik'qáh yijéé' jiní. Níchxíilgo biniinaa béésh yik'qáh yijéé' sha'shin. ɬa' t'éiyá kin yídeezgoh dóo diitaa' jiní. Naal'eełi tádiin dóo ba'an 'ashdla' daats'i naníídee' jiní. Díí 'álkchíní nídayiizlá' dóo biiskání t'áá 'ájíltso naal'eełi dajiiyáq' jiní.

MR. COOPER K'AD DOO NAA-BEEHO YINAALNISH DA

Bilagáana ła' John M. Cooper gholghéego Tségháhoodzání 'aláqjí' naat'áanii nlínígíí yikéé' góne' náánás-dzíjí nít'éé' 'éí k'ad Wind River Agency, Fort Washakie hoolghéedi naat'áanii náánídíl jiní. Háíshíjí bitsásk'ehji' 'ánaánadáah, 'éí t'ah doo béehózin da.

Diigis jílífjigo ɬah tózis ła' nahizh-doołnih biniighé kingóó jiní. 'Áadi níyáago díí tózisígíí ła' yaago si'qago yíyíltsá nít'éé' 'áni jiní. "Dooládó' doo-dada, díí tózis ła' doo biih hool'áq da lá!!" ní jiní. "Bitl'ááhdéé' ła' 'áldó' 'ádin lá!!" nígo deigo ninéini'q, jiní.

naanish nishódahool'eeh. Doo naanish ła' shójooł'eeh dago, 'átl'ah naanish t'éiyá ba'holní haleehgo naanish há 'ádin ɬeh. 'Éí bqq naanish t'ah daholónídáq' naanish hadanohtáh. Díí naanish daholónígíí doo'danohsin dago shíí naakaii 'áadi ndaoolnish.

NAABEEHO DAATS'I 'OLTA' ŁA' NAADEINIDZIN?

Tóta'jí Niinahnízaad hoolghéedi 'ólta'ági k'ad báda'ólta'í díjí naháaztq dóo 'álkchíní da'ólta'ígíí neeznádiin dóo ba'an tádiin yilt'eeego bishoozoo. Béé haz'áanii bik'ehgo 'álkchíní da'ólta'ígíí neeznádiin dóo ba'an 'ashdla' dóo dei- go hodees'áago 'áneélt'e'go t'éiyá báda'ólta'í díjígo bishoozoo. K'ad t'éiyá Niinahnízaad 'ólta'ági 'álkchíní t'áá náhást'édiin yilt'eehgo da'ólta'. 'Ólta'í-dóo t'áá 'áhánígóó 'álkchíní ɿq'í kée- dat'íjí ndi ɬa' doo t'áá 'ákwií jí da'ólta' da. ɬa' da'ólta'íqgágo doo da'ólta' da, háálá báda'ólta'í bá 'ádin 'éí bqq. Naabéehó báda'álkchíní 'ólta' yá yichá deidéelni ha'níigo dahane' ni', 'ákoshq' ha'át'eeego Niinahnízaad hoolghéhégi diné kée- dat'íjí ba'álkchíní doo t'áá 'ákwií jí da'ólta' da. 'Álkchíní doo t'áá 'áltso t'áá 'ákwií jí da'ólta' dago báda'ólta'í náánálahdi báda'ólta'í bídin da- hólghé'égóó 'anááhidookah. 'Áko ndi da'ólta'góó t'áá 'áltso yá'át'eehgo da'ólta' k'ad. Łahgo 'álkchíní t'áá 'ákogi 'ádanéélt'e' dóo Łahgo t'éiyá t'áá 'íi- ghisíi hada'deezbin. 'Álkchíní yiniinaa 'ólta' niyiisíihii bidziilgo, 'áko doo baa hwiinít'íjí da. T'áadoo biniinaanígóó 'ólta' nídayiisíihgo 'éí doo yá'át'eehgo da. Háálá 'íhoo'ah gholghéii t'áá 'íi- ghisíi 'álkchíní bá yá'át'eeh dóo yee yá'át'eehgo dahináa dooleet 'éí bqq. Bídahoo'ahii nídayiisí'éé náás hodeeshzhiihí yik'édí danlíjí dooleet. 'íhoo'ah gholghéii t'éiyá yá'át'eehgo bee 'iiná.

INDINS 'ATAH NAALTSOOS 'ANDAYII'NIŁ DOOLEEŁ

'Indins danlínii Bilagáana binan- t'a'í naaltsos yá 'ándayii'niłgíí 'atah naaltsos 'ándahii'nił dooleet daanínígíí t'áá 'ániiltso níhił bée- dahózin, jó 'áko ndi t'ah doo bee niha'deet'ah da. Dqá- dák' 'Tóta'dóó Bilagáana ɬa' Paul B. Palmer gholghé 'éí 'Indins 'atah naaltsos 'ándayii'nił dooleet biniighé ɬa' naaltsos bikáá' bízhi' 'ádaalyaa jiní. 'Áko ndi Na'nízhoozhídoo McKinley County hoolghéego haz'ániłgíí t'éiyá t'ah ndi 'Indins danlínígíí naaltsos 'ahi'níił bich'íj' baa hóchíj' jiní. 'Éí biniinaa 'aa nídaahat'íjí góne' (Court) yah 'íít'i' dóo baa hwiinít'íjí jiní. The Civil Liberties Association daolghé 'éí 'Indins yich'íjí danlíjí jiní. 'Aa dahwiinít'íjídék' daats'i diné t'áá 'áltso 'Indins danlínii dóo Bilagáana da t'áá 'áltso 'aheełt'eeego naaltsos 'ahi'níił bee bá haz'áqago 'ádeidoolíi t'óó hwiini- dzin. T'áá hazhó'ó New Mexico dóo Arizona gholghéego náhásdzooígíí bi- ghi' t'éiyá 'Indins doo 'atah naaltsos 'ándayii'niłgo bá haz'áq.

TÓHÁÁLÍIDI GIRL SCOUTS 'ÁLAH SILÍÍ'

(Reprinted from *The American Girl*, November, 1946, by special permission of The Editor.)

Shíidqá' Tóháálíidi 'at'éeké yázhí Girl Scouts deiłnínígíí 'álah silíí'. At'éeké yázhí Bilagáana danlínígíí dóó Naabehó be'at'éeké dóó Kiis'áanii 'at'éeké yázhí dó' t'ááláhági dabighango naakidi damíjgo 'azlíí'. Jó 'éí 'ahidinílnáago t'áadoo le'é yínda'ahiniltin dooleel biniighé. Jó 'éí bighiin dóó da'azhishgi da 'ahidinílnáago yee 'ahídahool'qá'. 'Áadi Bilagáana be'at'éeké yázhí 'ashdla'adah yilt'éego yíkai dóó Kiis'áanii be'at'éeké t'éiyá ndilt'éego ní'ázh. Mesa Verde hoolghéégoo naaskai dóó 'áadi táá' dabiiská. Tóháálí binaagi 'áldó' dandáá'góó tádadooakai. T'áá diné dabighangóó 'áldó' díkwíigo shíí da'íiyáqá'. Díí 'at'éeké keé-dahat'íjdi 'ádahoonítílgíí dó' yee 'ahił dahané'go yaa naaskai.

Tóháálí hoolghéedi Bilagáana be'at'éeké dóó 'at'éeké 'Indin danlínígíí ndaané. (Photo courtesy of *The American Girl* magazine.)

bee bééhániih dooleel biniighé k'ai' tseebíigo k'idoolyáá jiní. Díí Girl Scouts 'álah 'ályaaígíí kónáhoot'éhí shíjgo t'áá 'ákónááhoo'nííl jiní, háálá 'ákót'éego 'at'éeké Bilagáana danlínígíí dóó 'Indins danlínígíí 'ahidinílnáago 'ahídahool'aah, 'éí bąq, 'áadóó 'ahidinílnáago 'ahił'is 'áda'ahilne' biniighé.

Díí kwii naaltsoos biká'a'gi be'el-yaáígíí t'éiyá naaltsoos náánála' **The American Girl** deiłnínígíí biká'a' be'el-yaago ndanideeh ní'éé'. Díí naaltsoos **The American Girl** gholghéhígíí t'éiyá t'áadoo le'é Girl Scouts yaa naakaaígíí yaa halne'go ndanideeh.

MORENCI

Għaqji' n̄deezid yéédqá' Bilagáana díí naaltsoos bik'ehgo 'ánál'jihígíí Morenci hoolghéedi béesh tħichí'ii haagédíji' naayá. Jó 'éí 'áadi 'ádahoot'éego hoł-bééhodoozjí dóó Naabehó dine'é bił-náhozdoolnih biniighé 'ákóq njiyá.

Naabehó lq'í Morenci hoolghéé-góó ndaaskai. Łah Naabehó díjdi neez-nádiin yilt'éego 'áadi ndaalmish ní'éé'. Bilagáana bħolnáhígíí Mr. L. M. Barker gholghéhígíí 'anaa' baa na'aldeeh yéédqá' Naabehó shá ndaashnish yéé t'ah ndi baa 'ahééh nisin ní jiní. Háálá díí béesh tħichí'ii gholghéhígíí t'áá 'iighisíi t'áá 'ákónéhee ní'éé'go bee 'atah 'ak'e hodeesdlíj'. Doo Naabehó béesh haagédgi ndaashnishgóó shíj t'éiyá haa yit'éego nihisiláago ti'dahoozni' dooleel ní'éé'.

K'ad t'éiyá ndadoolnishii doo bídin hóghéé' da, háálá Bilagáana dóó Naakaii lq'í naanish dayókeed, 'áko ndi Naabehó dine'é Ła' n̄deeshnish danízinígíí t'áá naanish baa hidit'aah ní jiní naat'áanii Mr. Barker gholghéhígíí. Naabehó nihil yá'ádaat'éeh, háálá 'ayóo ndaalmish dóó nizhónigo ndaalmish ní jiní. 'Éí biniinaa Naabehó Ła' niná-dadoolnish ní jiní. Naabehó lq'í náá-dadeeshnishgo dóó t'áadoo dabighan-góó 'anáhákáhí naanish t'éiyá yidadiil-

t'áadoo le'é yínda'ahiniltin dooleel biniighé. Jó 'éí bighiin dóó da'azhishgi da 'ahidinílnáago yee 'ahídahool'qá'. 'Áadi Bilagáana be'at'éeké yázhí 'ashdla'adah yilt'éego yíkai dóó Kiis'áanii be'at'éeké t'éiyá ndilt'éego ní'ázh. Mesa Verde hoolghéégoo naaskai dóó 'áadi táá' dabiiská. Tóháálí binaagi 'áldó' dandáá'góó tádadooakai. T'áá diné dabighangóó 'áldó' díkwíigo shíí da'íiyáqá'. Díí 'at'éeké keé-dahat'íjdi 'ádahoonítílgíí dó' yee 'ahił dahané'go yaa naaskai.

Díí 'at'éeké 'álah 'ályaaígíí kaalgo t'áá saħħiġi kin bá ndoo'niłgo 'á-kwii keédaħat'íj dooleel ní jiní Mr. Barker. 'Áko 'índa ba'álkhní t'áá ndayiil' eesh dooleel ní jiní.

'Anaa' baa na'aldeeh yéédqá' Naabehó béesh haagéedi ndaalmishhéj jid bá naanishtoh danilíjgo hoolghíi jiní. T'óó kónizahájji' ninádaal-nishgo t'áá 'áko bikéyahgóó 'anáhákáh leh. 'Éí t'áá 'iighisíi doo yá'áti'eeħ da daaní jiní. T'áá 'éí biniinaa béeso lq'í yóó' 'aníidee' jiní. Biniinaa 'áldó' diné ts'ídá 'ákónéelqá' ndaalmish doo béeħózin da jiní. Naabehó k'ad 'áadi ndaalmishgíí t'éiyá doo t'áá k'ad niki-dahaaskaigóó naanish yidadiilkaal ní jiní Mr. Barker.

K'ad t'éiyá 'áadi Naabehó neez-nádiin yilt'éego t'ah ndaalmish jiní. Lq'í

béesh ní'í' yqgh ndaalmish dóó Ła' t'éiyá Ba'álkhní 'ádaadinígíí t'éiyá kin bá hó-ló jiní k'ad. 'Álkhní biłgo t'éiyá doo yá'áshxóq da jiní.

Diné ba'álkhní t'áá géed ndaakai-ígíí 'ániid 'ályaaigo 'éí yee' ndabiilkááh dóó t'áá 'éí yee' da'ayá jiní. Tsásk'ehígíí dóó ch'iiyánígíí t'éiyá t'ááláhádi damíjgo ná'ádleeħħi' naakits'áadah dóó ba'aan tāá' dootl'izh dóó ba'aan náhás-t'éi sindáo bee haa náádahábjjh jiní. Honinéegi t'éiyá t'ááláhádi damíjgo ná'ádleeħħi' \$47.85 'ándajil'jih jiní. 'Áko ndi tsásk'eh dóó ch'iiyáán bee haa náá-dahábjjhígíí bididzohgo \$35.00 da yileeh jiní. Jó 'akoh t'áá hayóí honinéé lá.

Naabehó 'asdzání dó' k'ad t'áá díkwíi 'áadi ndaalmish. Ha'álkhní nda-jieeshígíí t'éiyá binánii lē'i'gi dahan. Tsiniheeshjíi' bee daakingo bighi'. Tó dóó chizh t'éiyá t'áá hó hóló dóó doo bik'é 'azlāa da. 'Áko ndi 'asdzání doo bá yá'áhoot'éeh da. Naanish t'áadoo bits'á ná'álgħo'í 'adeezhnishgo t'éiyá ha'álkhní bá kin yá'áti'eeħii Ła' hó 'ádoolnít jiní.

Morenci dziłgħi' 'áhoolħé. 'Áko ndi doo deesk'aaz dóó doo ts'ídá náho-niigah da. Naabehó Ła' 'ádaaníigo 'ayóo náho-niigah daaní ndi doo ts'ídá yéigo náho-niigahgóó 'áti'é, háálá ghodha haz'q 'éí bąq.

'Ayóí 'áhoníltsxogo tħe'oogeedgo 'áadéj' béesh haagéed. 'A'áán għooyaa 'éí doda. Béesh tħichí'ii t'éiyá tħeeħ t'áá bił-hidigeħ da'dilghħiħi'. Dadil-ħiħħi 'índa t'áá saħħiġi bits'ahħħi. Naanish yá'áti'eeħ dóó 'at'idoollii t'áá 'ádin. T'áá 'áhánig i dó' 'ólt'. Chidí 'álkhní bee ndaagħéhígíí nda'anishígí nálgħo'. Naabehó ba'álkhní da'ólt'-go ndaalmishígħi le' 'áti'.

Morenci hoolghéedi n̄deeshnħiħ danħħiġi T'iisyaakingi naanish bá hoogħanīgi nda'idołkid ní jiní Mr. Barker. Naanish nihha deet'qo qo t'áá 'at-tsoni nihá bik'é 'azlāgo naanishdi doohħáat. T'áá-ħáġi 'áti'eeħo naaħniħgo náhast'ed ħiġi nihiskqo qo nikéenooħdżáago náti'qá' nihá bik'é niná doolghéel. Náhast'ed ħiġi yiskqo t'áá biċċi'ji' nikéenooħdżáago t'éiyá bee nikinooyáá shíj t'áá nihil yik'eb n'ħoħħi. Doodi' nihá bik'é n'ħoħħi yéq qo nihits'qá' béeħid-dzoh. Jó 'éí T'iisyaakinji' nihá bik'é niná doolghéel.

Kwe'é t'éiyá Bilagáana be'at'éeké diyogí 'ál'jig dízgi yidħol'ah. Bilagáana be'at'éeké Ła' ts'aa' yitħoġi yidħol'qá'. Ła' t'éiyá béesh tħigħi yitsidgi yidħol'qá'. (Photo courtesy of *The American Girl*.)

Subscribe now to 'Ádahoo-nílgíí. Only \$0.50 a year.

'AJIDLÁAGO BAA HONEENI DAATS'Í

K'ad Naabehó t'óó 'ahayóí kin lq'í dah naazhjaa'góó 'ałnáádaakah. Jó 'éí Na'nízhoozhígi 'ádahoot'éégoo. Ła' t'áadoo le'é yá'át'eehgo chodaoó'ínií ndayiiłníih yiniighé 'ałnáádaakah, dóó łá' t'áadoo 'át'éhégoo 'e'e'áahgo dabighangoo 'anáhákááh. Ła' diné t'áá kintahgi kéedahat'í, doodaii' łá' kin haadas'áhígíi yinaagoo' kéedahat'íjgo kintahgóó ndaalnish. 'Éí baaq' t'áá 'ákwíí jí kin dah naazhjaa'góó Naabehó kin taadaakai.

'Indins gholghéii tódiłhił bich'í nahidoonihígíi doo bee haz'qáq da. Díí beehaz'áanii yígíi doo Bilagáana t'éiyá 'ádayiilaa da. Doo tódiłhił yaa danchi'go 'ádaat'íj da. Naabehó dine'é łá' dóó náánála' 'Indins danlínígíi t'áá bí díí beehaz'áanii 'ádoolníł daaníigo yaa náa'ookqáhgo Bilagáana 'ákót'éego beehaz'áanii 'ádayiilaa. 'Ałk'idáq' nihahastói Ganado Mucho dóó Manuelito gholghéhé Wááshindoongoo díí Naabehó bich'í tódiłhił ndajiłnihígíi 'éí dooda dooleeł daaníigo náa'ookqáh. Naabehó bitahgi hastádiin nááhaiídáq' 'ádahóót'íjdeé k'ad Tségháhoodzání naaltsoos bee naaznil. Díí naaltsoosigíi Bilagáana diné binant'aí nilínií Wááshindoondi 'Indins binant'aí sidahígíi yich'í naaltsoos 'ííł'íjgo t'áá 'áko Na'nízhoozhí hoolghéegi Naabehó dine'é da'adlq níigo naaltsoos yich'í 'áyiil'íjñ ní'éé' lá. Na'nízhoozhídi 'adlánígíi biniinca diné nda'ahiltseed dóó łá' 'íł ndahadeeł dóó łá' t'áá bí náa'ahigáq, 'áadóó łá' chách'osh bídahidilnééh lá níigo naaltsoos 'ííł'íjñ ní'éé' lá. Jó 'éí dííshjíjgóó t'ah ndi t'áá 'ákót'éego baa 'ooldah. 'Éí baaq' nihahastói dahóyáanii t'ah ndi díí tódiłhił t'áadoo nihich'í ndahaniihí dooleeł daaníigo t'ah ndi yaa náa'ookqáh. Jó 'éí tódiłhił gholghéii 'até'él'í, 'éí bił béedahózingo 'ádaaní.

'Áko ndi kin dah naazhjaa'góó Naabehó tódiłhił yich'í ndayiiłníihí t'óó 'ahayóí. Ch'il na'atł'o'ii bitoo' wine deiłnínígíi t'ááłá'í béeso báq'hílinígíi Naabehó yich'í t'áá' doodaii' 'ashdla' béeso da báq'híjgo ndayiiłníihí. 'Áadóó diné tsi'hidikáahgo yee nááda'nt'íjñ. Jó 'áadóó t'áadoo le'é nihinaagoo' dóó nihitahgóó 'ádahoonihígíi doo baa hojolne' 'áneelqá' da. Kin dah naazhjaa' binaagoo' kéedahat'íngíi 'éí t'áá 'áltso nihibéedahózin. Jó 'éí t'áá 'ákwíí jí kintahgóó kiniit'aagoo' diné dóó 'asdzání bináá' bik'i yadazdiidíingo dóó bizeé' t'áá 'qá' 'ádahoot'éego dóó diigis ndahalingo nda'nt'ih t'eh. Łahda łá' ba'áłchíní daachago bikéé' ndaakaigo naańda'néet'éé t'eh. Ła' t'éiyá 'atiin t'áá 'ałníí'góó chidí doodaii' tsinaabqas da bił deílgheed t'eh. Łahda chidí náánála' bídíigohgo 'áłt'qá' atiingoo' nikidébéezh t'eh. Kin-

tahdi da 'ashiiké danlínígíi łá' 'at'éeké yikéé' naańdeíjeh t'eh dóó łá' 'íł ndahadeeł dóó 'at'éeké łá' kiyqahq sizíni ndahaleeh, dóó łá' ba'áłchíní ndahwiileeh, 'áko díí 'áłchíní yígíi łá' bizh'éé doo bée dahózin da. Naabehó dine'é lq'í tsi'hidikáahgo 'áłt'qá' chách'osh dóó 'aa'adiniih da yik'ee kahidikááh.

Bilagáana łá' t'áadoo le'é dahináanii ndeiłkaah --- jó 'éí t'áadoo le'é yídníldzilii dóó yaa dahóyáanii t'éiyá ch'i-da'iilidjih. 'lináagi díí náás hoolzhishígíi łahgo 'ánááhoo'níłgo t'áá bił łahgo 'ánáá'níł. Diné łá' díí łahgo 'ánááhoo'níłgíi t'áá bił łahgo 'á'ego náádídáahii 'éí ch'iilidjih, 'iisiihii' 'éiyá doo ch'i-éldjih da. Diné yá'át'éehgo ntsékeesii haigo deesk'aaz náhádleehgo 'éé' da-neezdoi yee háádiit'íjñ. Diné doo hóyáanii 'éí 'éé' shíjgo yee hadít'éhéé t'áá 'éí haigo yee hadít'éé t'eh. Jó díí diné kót'éego hadít'éhéé 'qá' dahoyoo'aałii ndaałníihígíi biisxj, doodaii' yisdlí da ha'niih. Diné hóyáani dó' kin dah naazhjaa'ígi yighááh ndi doo tódiłhił yidlqáq da, doodaii' 'áłch'íjido da yidljih dóó bighangoo' dah náididáah. Diné doo yá'át'éeh ntsékeesii t'éiyá kíjih yigháahgo t'áá 'ákóq' tsi'dighááh. Diné da łá' yíł dahoogqá'go doodaii' t'áadoo le'é bidoon'a'go daaztsqá' lá, doodaii' naa'íi'go'go yisdlíi lá ha'niih.

'Áko nihí daats'í diné yá'át'éehgo ntsékeesii danohłí, doodaii' doo yá'át'éehgo ntsídaakesiijí daats'í 'atah da-nohłí? Jó 'éí baa ntsídaahkees, háálá t'áá nihí t'éiyá nihíl békéhózin. Kin dah naazhjaa'góó jidigháahgo t'áadoo le'é báhádzidii bee nijiní nahalin. Diné yá'át'éeh ntsékeesii t'áadoo 'á'ego' nádáah. Diné doo yá'át'éeh ntsékeesii t'éiyá 'atí'ídiil'íjñ. Bilagáana bibe-haz'áanii doodaii' t'áá Naabehó dine'é bibe-haz'áanii bik'ehgo dahinohnáago dóó 'índa t'áadoo baaq'hági 'ádaah'íngígo haashíj nízáágoo' nihíl dahózhqágo dahinohnáa dooleeł. Díí beehaz'áanii da-nilníngíi doo bik'ehgo 'ájít'éé dago dóó t'áá hó hontsékeesígo' doo yá'át'éeh da-góo doo nízaagoo' jíináa da dooleełgo haz'á.

'Ałk'idáq' Naabehó dine'é t'áadoo le'é dighingo baa nda'áldeehgo' yá'át'éehgo t'áadoo le'é deidisingo 'áłah nádaadleeh ní'éé'. K'ad 'éiyá t'áadoo le'é dighingo baa nda'áldeehgo Naabehó tódiłhił t'éiyá yíł 'áłah nádaadleeh. Bilagáanají sodizin bá hooghan góne' tódiłhił łá' haa nahanihgo doodaii' tsi'njigháago yah 'ajiyáago ch'ídahodiyoołháqáł. Jó 'áadóó diné t'óó haa daadloh dooleeł, t'óó bee hodi' ní'íj dooleeł. Naabehó binahagha'jíshq' t'éiyá haa yit'é? 'Ájí daats'í t'éiyá t'áá 'ákó' t'éego tódiłhił bił baa 'ooldah. Doodaii' daats'í díí tódiłhiłgíi diné 'áłah náa-

'AT'EED ŁA BEESO YIK'E 'IIDOOŁTAHII BA SHOOZT'E'

Tségháhoodzánídoó 'asdzání łá' Lorraine Clark gholghéé léi' béeso naakidi neeznádiin dóó ba'aan 'ashdladiin (\$250.00) bíighahgo yik'é 'íhwiidoo'áál biniighé New Hampshire Federation of Women's Clubs daolghéii bá shódayoost'e' jiní. Miss Clark Oklahoma City hoolghéedi 'azee'ál'í yíhwiidoo'áál jiní. Háálá Naabehó 'asdzání 'azee'á-deił'iinií lq'ígo hólqó laanaa hwiinidzin.

HAASHA' YINILGHE?

Naabehó łá' Bilagáana bizaad doo deidiits'a'ígi Bilagáana łá' t'áá 'áhoodzaagi baa yáhásinígi 'á'ego bízhi' bá 'ádayiilaa. Háálá łá' t'óó yá ndahalt'ígo 'ádaat'í. 'Áko Naabehó łá' shízhi' nizhóní dazhnízin. Bilagáana 'éí t'óó házhi' yaa daadlohgo. T'áá 'éí biniinnaa Naabehó łá' bízhi' yaa yádanizingo biniinnaa łá' doo Bilagáana yá ndaalnish da. Naabehó łá' Angel Whiskers gholghé jiní. Angel Whiskers t'éiyá "God bidighin ndaal'a'í bidághaa" jiníigo 'óolghé. Ła' t'éiyá Joe Soda Pop gholghéé lá jiní. 'Éí t'éiyá "tó dilchxoshi" 'óolghé. Ła' t'éiyá Trixie Calamity gholghéé lá jiní. 'Éí t'éiyá ndahat'ígo naaltsoosigíi (Funny Papers) łá' be'elyaa t'eh, 'éí łá' 'óolghé. Ła' t'éiyá Horsetail Begay gholghéé lá. 'Éí t'éiyá "líj'íj bitsee' bighe" jiníigo 'óolghé. Ła' t'éiyá Big Cigar Horseherder gholghéé lá jiní. 'Éí t'éiyá "sigháala ntsxaazii líj'íj yee baa naajeehí" jiníigo 'óolghé.

Díí yízhí t'óó baa yádahasinígií 'ádaat'í. 'Áadóó Bilagáana yee 'aa daadloh t'áá tázhdígháhgo. Bilagáana k'ehjí hazh'ó békéhózingo nihízhí' nihá 'ádaalne'go yá'át'éeh. 'Át'ah 'índa yízhí yá'ádaat'éehii naaltsoos nihá bikáá' ndoo'nił.

'Ashkii léi' bilasáana yiyqá ní'éé'. Hastiin náánála' 'ábílní jiní, "Ch'osh t'áá baa 'áhólyá," 'áadóó 'ashkii' 'áni jiní, "Ch'oshigíi shíj t'áá hó 'ádaa 'á-dahojilyaq dooleeł," ní jiní.

Bináá'ádaalts'ózí Chinese daolghéhígíi tábqstíin t'óół yéedeidiil'ihgo tágħi'déé' tóó' bá hadayiinił. Díí tábqstíin gholghéhígíi tóó' yíł dahideełgo yizéé' háádayii'níł.

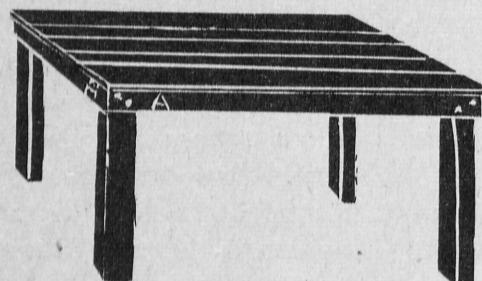
dleehgi biniilt'aah 'íł nda'iideełgíi doo-doo'aa' 'ahét'áah biniighé doodaii' diné bitahgi da'dootsaałgíi daats'í t'éiyá biniighé. Tódiłhił nihich'í ndayiił-nihígíi daats'í nihíl yá'ádaat'éeh doodaii' tódiłhił ndayiiłnihígíi daats'í ch'ídahidoołt'íł. Háájí shíj da'nohtah, diné yá'át'éehgo ntsékeesii doodaii' doo yá'át'éehgo ntsékeesijí daats'í da'nohtah? Jó 'éí Naabehó danohłíinii t'áá nihíbaa ntsídaahkees.

BIKÁÁ' DA'IIGISÍGÍJ

by Louisa H. Lawton

Tsin dah daashdloozhígíí yá'át'éeh dódó bidziilgo 'ályago t'áá lq'ígo hoo-ghan binaagi choo'ígo 'át'é.

Jó díí naaltsoos bikáá'gi be'elyaa-igíí bikáá' iigisí 'altso 'ályago kót'ée lèh. 'Áadóó kót'éego 'ál'í.

Bijáád dooleeł biniighéhígíí bikáá' iigisí deigo 'ánítso dooleełígíí t'áá bee níltsgo k'íjich'ish. Naadiin 'ashdladi 'asdzo (inches) bíighahgo t'áá 'áko lèh.

'Áadóó binídaaz'áa dooleetlii 'ash-

dladi 'asdzo doodaii' hastáqdi 'asdzo bíighahgo 'ádaníltéelgo 'ájiil'íj. Náa-see 'alt's'qáhjí sinilígíí tádiindi 'asdzo bíighahgo dódó naaniigo bá h'a'naa na-ní'ahígíí t'éiyá naadiin naakidi 'asdzo bíighahgo 'áníltsgo.

Bináz'ahígíí nineezígíí 'akáá'jígo haaz'áago bidziil yileeh. Jó 'éí díí naaltsoos bikáá'gi be'elyaaígíí A dódó B bi-káá'gi 'ákót'é.

Yá'át'éehgo tsin t'áadoo 'altádahii-niiladí bił 'ada'askaalgo yá'át'éeh. 'Áadóó tsineheeshjíí' naaniigo 'ashdladi 'asdzo 'áníltéelgo dódó náasee t'éiyá tádiin dódó ba'aan naakidi 'asdzo bee-nílnéezgo 'ashdlago hajich'ish. 'Áadóó 'éí t'áá náasee bikáá' shizhoozh. Boosh-k'iizhjíí t'áátlá'í 'asdzo t'áá 'alní'ídóó bíi-ghahgo ch'éé'áago 'ájiil'íj. Bílátahdi t'éiyá t'áátláhádi 'asdzo bíighahgo ch'é-daaz'áago 'ájiil'íj dódó bił 'ada'jiłkał. Díí bikáá' shizhoozhígíí t'éiyá t'áátláhádi 'asdzo bíighahgo bita' nahaz'áqgo 'ájiil'íj. 'Áko bikáá' ajiigisgo tó ghó-ğh hałdaasígíí bighádaazlíj dooleeł bi-niighé. 'Áadóó díí t'áá lq'ágoo choo'íj dooleełgo 'át'é.

HASTIIN HA'DIŁCH'AŁII KONI:

Diné hóyáanii ndi táago haz'q ni-iisííh. Jó 'éí: Tsin bineest'q' yóbéego tsin yqah nikidii'nah, 'azhá díí tsin bi-neest'q'ígií 'át'ahigo t'áá bí ndadínóo-dah ndi. Náánátlahgo 'éiyá 'anaa'góó 'ahikááh dódó nda'ahiltseed, 'azhá 'át'ahigo t'áá bíni'dii dadínónonéél ndi. Náánátlahgo nááhást'ánígíí t'éiyá diné dan-lílinii 'asdzáni yikéé' nikidadiijah, 'azhá 'át'ahigo 'asdzáni t'áá bikéé' ndaajeeh dooleeł ndi.

"Da' t'áá shaadaaní díileeł?" ní jiní hastiin léi'. 'Áadóó 'ashkii yéé 'áni jiní, "Doo t'áá k'ad naadaaní sélíjíj da, ndi ntsi' she'eszdzáán 'áshlééh, jó 'áko t'áá shíjíj 'ákót'ée dooleeł," ní jiní.

Diné lā' 'áni jiní, "Bee'eldqoh bi-k'a' sitsiits'iin bii' si'ánéé bénílníi, ní jiní. "Ouu" ní jiní lā' diné. "Jó 'éí k'ad 'ádin," ní jiní. "Dooládó' dooda-da lá, k'adshq' ha'át'íi bee ntsíníkees dooleeł," ní jiní.

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are given here as examples. If you learn the sound

of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word. It is not hard to read Navaho; it is written just as it sounds.

(a)	gah, rabbit.	(ao)	daolghé, they're called.	(k)	kin, house.
(aa)	saad, word.	(ao)	'oo', yes.	(k')	k'ad, now.
(q)	sá, old age.	(oi)	deesdoi, it is hot.	(l)	lq'í, many.
(qq)	naadqá', corn.	(b)	báah, bread.	(t)	lq', much; many.
(e)	dibé, sheep.	(ch)	chidí, automobile.	(m)	mq'íjí, coyote.
(ee)	'azee', medicine.	(ch')	ch'il, plant.	(n)	ni, you.
(eē)	doohes, it will itch.	(d)	diné, man.	(s)	sis, belt.
(éé)	'áádée', from there.	(dl)	dlóó', prairie dog.	(sh)	shishish, it stung me.
(i)	shí, l.	(dz)	dzíł, mountain.	(t)	tin, ice.
(ii)	díí, this.	(g)	gah, rabbit.	(t')	t'iis, cottonwood.
(i)	shí, summer.	(gh)	bighaa', his wool.	(tł)	tłah, ointment; salve.
(ij)	díjí, four.		bighoo', his teeth.	(tł')	tłoh, grass.
(o)	tó, water.		bighid, his chest.	(ts)	tsin, tree; wood.
(oo)	tooh, body of water.		bighe', his son.	(ts')	ts'in, bone; skeleton.
(q)	so', star.	(h)	hai, winter.	(w)	'awéé', baby.
(qq)	dlóó', prairie dog.		báah, bread.	(x)	yiyiisxí, he killed him.
(ai)	hai, winter.	(')	'a'áán, hole.	(y)	yas, snow.
(aai)	shínaají, my brother.		'e'e'qah, west.	(z)	biziiz, his belt.
(ei)	'éí, that one.		bito', his water.	(zh)	shizh'éé, my father.
(eii)	'éí, that one there.	(j)	jí, day.		bibéézh, his knife.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word, and then the second of those we give here as examples.

ni, you ..... ní, he says.
 'azee', medicine ..... 'azéé', mouth.
 nilí, he is ..... nílí, you are.
 doo, not ..... dódó, and.

TAHONIIGAAH NTSAAIGII DAATS'I NIHIDADIDOONAH?

Naadiin tsots'íd nááhaiídáq' díí nahasdzáán bikáá'gi diné naadiindi miil ntsaaigíí bíighahgo tahoniigááh ntsaaigíí ndahastseed jiní. Naabeehó 'ałdó' 'íidáq' tahoniigááh bitaasníi'. Lq'í yik'ee ti'dahoozníi'. 'Éí shíjí lā' t'ah ndi yéédaalniih.

'Éí 'ákodahóót'íj dódó 'azee'íí'líní danlílinii tahoniigááh ntsaaigíí ghollghéii ndeitkaahgo hodeeshzhiih dódó lq'í yééda'deeztá. Ch'osh doo yit'íinii naaki 'ał'qq' 'át'éii bee hatah honiigááh lá jiní. Díí t'áá 'íighisíi 'ádaalts'íísi dódó ch'osh doo yit'íinii bee daníl'ínígíí ndi doo bee yit'íj da jiní.

Kóhoot'éédáq' t'óó 'ahojýói hatah dahoniigaii ndi siláago danlínéé t'éiyá t'áá doda. 'Azee' doo bich'íj' hatah honiigáhígíí k'ad hóló jiní. Jó 'éí ha-gaan bił baa 'ada'atsi, 'áko t'áadoo tahoniigááh ntsaaigíí hodilnéhé t'áátlá'í náhah jiní. Díí 'azee'ígií siláago bee nabídahoneestáq' go béehoozin dódó t'áá 'íighisíi yá'át'éeh lá jiní. Díí 'azee'ígií k'ad t'áá 'ájítso há hóló jiní. Jó 'éí k'ad 'azee'íí'líní yíl haa 'ada'atsi. Nihigaan t'éiyá neezgaigo lā'ají da 'i'doo'ááł, 'áko ndi tahoniigááh ntsaaigíí t'éiyá doo nihididoolnah da.

'lih yiłk'asígíí 'éí haashjíj yit'íego hodilnah, 'éí doo nihil béeédahózin da. 'Áko ndi kót'íego t'éiyá doo hodilnéeh da:

1. Biih daask'aazígíí doo bit'áahji' njigháa da.
2. T'áá 'átłaji' nihila' tánínádaahgis, 'izh'niighjíhgo 'agháago.
3. Nihikee' t'áadoo nínádaaltłohí.
4. Yá'át'éehgo da'ohsá.
5. Hazhó'ó háádahołghjíh dódó nihibíl t'áadoo bi'oh ndahaleehí.
6. Nihighan góne' t'áá yah 'adaazch'igo 'ádeínóhsin.

Hwiih yiłk'asgo t'éiyá kót'íego yá'át'éeh njidleeh.

1. Jinitééh dódó háájílgihj.
2. Hak'az doo bii' njigháa da.
3. Tó dódó t'áadoo le'é bitoo' lq'ígo jidlaq' lèh.
4. Ch'iiyáán doo daniłdzilígíí t'éiyá jiyáq' lèh.
5. T'áadoo yá'át'éeh nádleehí táá' yilkáahgo 'azee'íí'líní bich'íj' 'adahoh-kááh.

Hwiih yiłk'aazgo 'atihodooliilgo haz'q. Dódó doo hah yá'át'éeh njidleeh-gó t'áadoo le'é doo bízhníłdzil da jileeh, 'áko hajéi yilzólii biih náánátl'as doodaii' tahoniigááh ntsaaigíí hodilnah.

"Ghoo' bee yich'iishí haayit'éhígíí nínízin?" ní jiní naalghéhé yá sidáhí. "Nitsxaazígíí nisin," ní jiní na'iilníihí-gíí, "Háálá neezná niilt'é t'áátláh góne' danihíghan."

ARIZONA BIGHI' K'ÉÉDA'DILGHÉÉHGÓÓ NAANISH DAHÓLÓ

Arizona bighi' siláago dajílji' nít'éégo 'áadi hqah dah dahoo'a'q' ashdla'-áadahdi miil jilt'é jiní. Díí hqah dah dahoo'a'ígíí 'azee' bádahooghángóo t'áá 'áltso 'azee' t'áá daznízin shíí haa dahanílgó Veterans Administration deiñnígíí hák yik'é nda'iilée dooleet jiní. 'Áko ndi díí 'azee'ígíí t'áá hó t'éiyá siláago jílji'go hqah dahoo'a'q' báqah 'ájílji' dooleet biniighé. 'Azee'íl'íni danlínii Veterans Administration yá ndaalmishígíí naaltsoos hák 'ádeile'go dódó t'áá 'éí bik'ehgo 'azee' haa dahanílgó dooleet jiní.

T'áálá'i nááhaiídáq' siláagodéé' nánoohdzáago dódó t'áá siláago 'atah noh líinii hastqá' ndeezidgo Veterans Administration daolghéhígíí nihák yik'é 'asláago nihighoo' hasht'édaalne'. T'áá siláagodi nihqah dah dahoo'a'ígíí bik'ee nihighoo' haada daat'éego dódó t'áádoobik'égoo nihighoo' nihák hasht'é dadoonítl.

BILAGAANA ŁA' BEEGASHII BITSOO' 'AYOO BIŁ ŁIKAN

Soodził biyaadi Naatooh Sik'áíí hoolghéedi Bilagáana Ła' Buck Wilcoxson gholghéé léi' béeágashii yitsoo' yiyigéeshgo bi'diiltsq' jiní. 'Áltse t'éiyá Karl Kothman joolghé 'éí béeágashii Ła' bitsoo' 'ádaadingo hazhdeel'íj' jiní. Bee 'adéest'íj' bee dazhníl'íjgo Wilcoxson gholghéhígíí béeágashii yizloh jiní. Áádódó nít'éé béeágashii yéé bitsoo' 'ádingo naaghá jiní. Ha'át'í shíí yiniinaa 'át'í. T'áá daats'í 'íighisíí 'ach'q' bi'niilhíjgo 'át'í. T'óó daats'í béeágashii bitsoo' 'ayoo' bił Łikanígi' yaq' 'át'í jiní.

KINŁANIGI VETERANS GUIDANCE CENTER 'AHOOLYAA

Dook'o'oslíid biyaadi Kinlání hoolghéégi Veterans Guidance Center hoolghéego 'áhoolyaa jiní. Jó 'éí hótsaago 'óltá'ígi Mr John P. McVey gholghé 'éí 'ákwii böhlnííh jiní. Jó kwii t'éiyá siláago 'atah daazl'í'q' t'áá bíná'ídídeeshkił danízinígi' yínda'ídít'ík' binighé 'áhoolyaa. Mr. McVey t'éiyá 1929 yéedqá' Kinlánígi níyá dódó t'áá 'ákwii hastqá' binááhai jiní. 'Éí shíí 'óltá' yinan'a'í niljígo. 'Áko Naabéehó dine'é 'ádaat'éegi t'áá bił böhózin jiní. Siláago 'atah dasool'í'q' ha'át'íi lá naanish shíí böhwiideesh'áál lá danohsing Mr. McVey ndabídólkid. 'Éí shíí t'áá nihíká 'adoolgho'go 'át'í.

KO' NA'AŁBAASII JADI 'AŁNEELGHOD JINI

Yootó bibéézh nít'í' bikáá' ko' na'-ałbqasii nádadijahígíí Raton, New Mexico hoolghéedi jádí naakaigo 'ałnéél-ghod jiní. Ko' na'ałbqasii t'áá 'íighisíí yéigo yilgho'go biniinaa jádí 'dabitsii' t'iinéé dódó dabijádée' da'nílt's'q' 'a'yiist'íid jiní. Jádí 'éí tseebíi doodai' neeznáá daats'í naatzseed lá jiní.

ŁICHII'GO 'AŁNA'ASDZOH BEESO BA 'ADAHOHNİLIGII HA'A-T'II BEE NIHAA DAHADEEL

Łichíi' ałná'asdzoohgo Naabéehó yitahgi ndaalmishígíí (Navajo Service Chapter of The American Red Cross) 'ániid Bini'ant'q'atsoh ndeezidéé bighi' asdzání Łichíi' ałná'asdzooh yá 'azee' 'ádeil'íngíí bidziilgo 'ídahoo'q'ii nihák' shódayoost'go nihitahgóó nihe'at'éeké 'azee' 'ál'í yíndeiniłtingo tsosts'idi bee damíjgo da'azl'í. Naabéehó 'at'éeké neeznádiin yilt'éego Tséhoołsoo'gi 'éé' neishoodii bá 'óltá'ígi 'azee' 'ál'í bínabidi'neestqá'.

NAALTSOOS 'ANAADAHIDOO'NIŁ

Nílch'its'ózí nádizidígi' naadiin 'ashdla'góó yoołkáałgo béésh báqah dah naaznilígi' yá dah nánidah dooleekígi' naaltsoos bá 'anáádahidoo'nił. Jó 'éí háishíj Sam Akeah doodai' Chee Dodge daats'í hodínóołnééł biniighé. Tó na-neesdizidéé' Scot Preston gholghéhígíí 'ałdó' nít'éé 'éí k'ad t'óó nahji' kónalyaa, háálá naaltsoos doo lq'í yá 'adaiyiznil da.

Ndahasdzoo'gi' neeznáago haz'q' béésh báqah dah naaznilí danl'íj dooleekígi' t'ah doo béeédahoozjih da. Díí nádahasdzogóo diné tál'téego naaltsoos bá 'adaha'nił. Díí nádahasdzoo'gi' bighi' diné t'áá yíl'áá nít'éé 'ałníí' biláahgo naaltsoos hák 'adaiyiniłgo t'éiyá hozhniłnééh.

BOYCE HOOZDODI YAAŁTI'

Tségháhoodzánídóó 'óltá' binani't'a'í George A. Boyce gholghéhígíí 'ániid Hoozdo hoolghéégoo naayá. 'Áadi Bilagáana Ła' 'álah sil'íj go t'áadoo le'é Naabéehó bee bich'íj' 'ańdahaazt'íi'í yee yich'íj' yááłti'. 'Ałk'ídáq' Wááshindoondéé' Naabéehó 'óltá' bee bá ha'odzí'q' dííshjíjgo'go t'ah doo bik'ehgo 'áhánéeh da níigo haadzíi'. 'Áadóó Naabéehó dine'é béeso t'áá 'íighisíí t'áá 'ayáhágo náádayílbiłj' 'áadóó t'óó 'ahayóo báqah dah ndahaz'q'go 'át'é níigo yee yich'íj' yááłti'.

TŁ'IISH T'AA BI NDA'HILTSEED

Diné Ła' tł'iish 'ádaanínígíí t'áá bí' ahiilghashgo doo haada yinéeh da daaníi' leh. 'Áko ndi, Chicago hoolghéedi zoo dahojiníigo t'áadoo le'é daníl'íni góne' tł'iish 'ádaanínígíí Ła' 'ałk'iidghod jiní. T'áá 'íighisíí yéigo nábidi'neeshghazhée' 'éí daaztsq' jiní. Ła' t'éiyá bił'osgo' nábidi'neeshghazhgo bitsiiji' 'ałtso niilyool jiní. T'áá 'íighisíí yik'ee ti'hoonzii'go 'índa yá'át'éeh násdl'íj'. nahaz'ánígóó díí t'áá 'ałtso bíná'ídólkid. Siláagodéé' ha'át'e' hólq'go biniinaa t'óó hwéé'élñihgo 'éí béeso doo hódeét'i' da.

SILAAGO DANLINĘ NAANISH BA ADAADINII BEESO BA HOŁO

Siláago daazl'í'q' naanish bá 'ádaadinígi' bich'íj' ndahalghée dooleet biniighé béeso bá sinilígi' daats'í 'ałdó' nihí bee nihák haz'q'. Jó kót'éego béeso 'atah bee hák haz'q' leh:

1. Naanish bázhníłdzil dódó naanish hák deet'q'go t'áá 'áko ch'ízhdoonishgo t'éiyá;

2. Naanish hák 'ádingo t'éiyá doodai' njilnishgo damíjgo ná'ádleehjí' naadiin táá' béeso t'áá bich'íj'go náájííłbíj'go t'éiyá;

3. Public Employment Agency deiñnígi' hák' njiłtsosgo dódó t'éiyá dódó t'áá damíjgo ná'ádleeh bik'eh naanish bíniná'ízhdiłki'go t'éiyá;

4. Díí naanish bá 'ádaadinii bich'íj' ndahalghéhígíí t'áadoo hák' jókeedí t'áá bí'itsé hqah dahoo'a'go t'éiyá doo bee hák haz'q' da. Díí béeso'gíí hák' jííkeed dódó bik'íj' hqah dahoo'a'go t'éiyá t'áá bee hák haz'q' dooleet.

5. T'áá hák' 'ádá njilnishgo náhidizíidjí' neeznádiin béeso t'áá bich'íj'go haa hinidéhígíí 'éí Łaji' hach'íj' nehelghée dooleet. Jó 'áko náhidizíidjí' neeznádiin béeso haa hinidéh nahalin dooleet. Jó kót'éego 'ááldetiñí. 'Ádá naałnishi'go náhidizíidjí' tsosts'idiin béeso nihák' hinidéhgo tádiin t'éiyá díí béeso siláago bá sinilígi' nihich'íj' nehelghée dooleet. Jó 'áko náhidizíidjí' neeznádiin béeso nihák' hinidéh dooleet.

Díí béeso hach'íj' nehelghéhígíí 'éiyá díí biniinaa hats'q' 'ánálzjih':

1. Naanish yá'át'éehii hwéé hólq'go t'áadoo biniinaanígóó bits'ájígháahgo hats'q' 'ánálzjih';

2. Doo 'ákóó 'ájít'íjgo'go biniinaa naanish bits'áho'dilt'eehgo dódó;

3. Naanish bá hooghangi naanish yá'át'éehii hák' shóot'eehgo t'áadoo jidilnishi'go dódó;

4. Doodai' náánáłahdi naanish yá'át'éehii hák' ashja'iiłjihgo doo jinízindago dódó ni'ilghéhígíí hats'q' 'ánálzjih'.

Beehaz'ánáii bik'ehgo t'éiyá naanish t'áá hák' 'ádingo damíjgo ná'ádleehjí' naadiin béeso hach'íj' nehelghéego t'áá hák' nádohazh.

Siláagodéé' hwéé'élñih dódó naaki' náhááh bighi' t'áá hák' ida díí béeso siláago danlínę bá sinilígi' jóki' dooleet' 'ánaa' baa na'aldeehígíí k'énáháleeh t'áá bich'íj'go 'ałdó' t'éiyá.

United States Employment Service Office deiñníigo naanish hókeedgo bá

ADAHOONIŁIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School, Phoenix, Arizona.

Address all letters to The Editor, 'ADAHOONIŁIGII', Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of The United States.

PIHS 12 1 46 1100

Robert W. Young ..... Editor
William Morgan ..... Translator

HAASHA' YINILGHE

Haa shíj néeláq' di kót'éego niná-daníhídéékid? "Haasha' yinílghe?" Naabeehó doo 'ákót'éego nda'ídílkid da, Bilagáana t'éiyá 'ákót'éego nda'ídílkid. 'Áshíjíh líkan binaaltsoos há 'ál-néehgo dóó t'áá hó hághi' t'éiyá bínahó-díkid da. Hamá dóó hazhé'é dóó bił hajíjéé' doodaii' hwe'eszdzáán doodaii' hahastiin bízhi' da bínahódíki'. 'Éí daatsí t'áá 'áltso bízhi' nihíl béezhózingo Bilagáana na'ídílkidígi' 'áltso naaltsoos yikáá' iidoollíí. Ła' daatsí t'áá Naabeehók'ehgo t'éiyá dabízhi'. Naabeehó yízhíhígíí doo ts'ídá bíhólñíhgóo yaa ntsídaakes, háálá doo náánálahgóo ndaakai da, 'éí biniinaa. 'Áadóó Naabeehó yízhí doo yína'ahídílkid da. Bilagáana t'éiyá yízhí t'áá 'iighisíí bíhólñíhgóo yaa ntsékees, 'éí shíj Ła' doo nihíl bée dahózin da.

Bilagáana bitahjí t'éiyá 'áł'qá di-ne'é da'ídlíj dooleelígíí 'ádin. Bilagáana 'asdzání bahastiin haleehgo bahastiin bízhi' yéé bízhi' yileeh, bimá dóó bízhe'é bízhi' yéé 'éí yóó' iidi'áah. Jó 'asdzání Ła' Mary Brown gholghéé ní'éégo diné John Smith gholghéé léi' yaa yígháahgo Mary Smith bízhi' yileeh. 'Áadóó bá'áltchíní haleehgo t'áá 'áltso bízhi' Smith bigháqh dadé'qá Łeh. Bi-yáázh léi' ba'áltchíní náhádleehgo t'áá 'áltso Smith bízhi' bigháqh náádadé'qá Łeh. Bitsi' léi' doodaii' bich'éé léi' bahastiin haleehgo ba'áltchíní hastiin bízhi'ígíík'ehgo dabízhi' yileeh. Naabeehók'ehgo t'éiyá Łahgo 'átl'é.

Bilagáana t'éiyá naaki bízhi', Ła' t'áá dabízhi'. 'Áltse hózhí' nilínígíí t'éiyá t'áá hó t'áá sáhí t'áá 'áł'qá 'ádaa-t'éego daházhi'. 'Akéédéé' si'ánígíí t'éiyá t'áá Ła' hajíjéé'ii t'áá 'ájíltso daházhi'. Bilagáana t'áá shiidqá'dii kót'éego dabízhi' náás deít'éehgo hoolzhish. 'Álk'ídáq' t'éiyá Bilagáana bízhi' t'áádaalá'í ní'éé'. Ła' t'óó John doodaii' Peter da daolghéé ní'éé'. 'Asdzání t'éiyá t'óó Mary doodaii' Ann da daolghéé ní'éé'. 'Áko ndi haa shíj née-

lqá' t'áá 'ahidaolghéé ní'éé'. Ła' bi'dóo-jiihgo hádíígíí dashq' 'áátlbidi'ní t'óó hwiinidzin Łeh. 'Áko híi John shíj 'áátl-diní dajiníi ní'éé'. Naabeehók'ehgo ndi t'áá 'ákót'é k'ad. Hashké Haal-ghod jiníigo diné Ła' józhíigo ts'ídá 'áátl-jiníinii doo béezhózin da. Háálá Ła' t'áá 'ákót'éego dabízhi'go da 'átl'é.

Łahda diné Ła' atsidí nilíjgo John gholghéé Łeh. Jó 'áko 'éí bina'ídíkidgo John 'atsidígi' ha'niih. Smith t'éiyá 'atsidí 'óolghé Bilagáanak'ehjí. Doodaii' diné Ła' John gholghéego tóshjeh 'á-daal'íjdi tóshjeh béezh yinídeitsih Łeh, 'áko John 'inída'atsihígi' ha'níigo ho-dójíi Łeh. "Cooper" 'éí tóshjeh yinída'atsi'gi' 'óolghé. Ghónáásdóó John Cooper házhi' yileeh. John Wheelwright da joolghéé Łeh. Wheelwright 'éí tsinaabqás bijáád 'íí'líní 'óolghé. Ghónáásdóó John 'atsidígi' yéé John Smith bízhi' yileeh. Ła' 'éí John Cooper. Ła' 'éí John Wheelwright. Doodaii' Łahda 'éí John Harry gholghéhígíí bighe' ha'níi Łeh. Jó 'áko 'éí yéé John Harrison joolghé yileeh. Jó 'áadóó díí yízhíhígíí náás da'hizhdilchíihgo t'áá 'éí daházhi' yileeh.

Dííshjí kéyah t'áátlá'í si'ánígíí diné Ła' yikáá' kédahat'í hazlíjí, dóó haashíj néeláq' John Smith daolghéego kédahat'í hazlíjí. 'Áko ndi bee bée dahózin biniighé bízhi' 'ata'gi si'ánígíí náá-dahódló. Jó 'áko Ła' John Joseph Smith daolghé, Ła' 'éí John Edward Smith. 'Áko kót'éego bízhi' 'ádei'í: John J. Smith dóó Ła' 'éí John E. Smith.

K'ad Naabeehó t'óó 'ahayói John Bighe' (Begay) daolghé. Háálá bízhe'é daatsí John gholghéé ní'éé' 'éí báq. Bilagáanak'ehjí yízhí Johnson gholghéhígíí 'éí 'ákót'é. Jó 'éí John bighe' jiníigo 'óolghé. Naabeehók'ehjí yízhí "bighe" gholghéhígíí doodaii' "Begay" gholghéhígíí t'áá 'iighisíí yá'át'ééh. T'áá 'éí yízhí hó náás ní'iígi le' 'átl'é. Jó 'áko Ła' John Bighe' doodaii' Ann Bighe' daolghéé dooleel. Bighe' házhi'go doónee' ts'ídá beełt'ee da ndi jó t'óó yízhíhígíí dóó bee 'ééhózinígi' biniighé. Naabeehó béezh lígaii deitsidígi' Ła' 'Atsidii daolghé. 'Azháanee' ba'áltchíní doo béezh lígaii deitsid da ndi bee 'ééhózinígi' biniighé 'Atsidii bízhi' bigháqh dadé'qágo yá'át'ééh.

T'áá shíj nihí 'áldó' yízhí yá'át'ééh go 'ádadoolníi'gí nihíl bée dahózin. Jó 'áko 'áldó' bee nihíl dahodoonih, 'áko naaltsoos bikáá' 'ádoolníi'í.

t'áadoo le'é bił baa níjít'íjgo doo nani-t'la da. Bilagáanak'ehjí yízhíhígíí Ła' doo ndanit'la da. Jó 'éí Joseph, Thomas, Mary, Ellen, George da. Jó 'áadóó hazhé'é bízhi' 'akéédéé' si'ánígíí bił 'álkéé' sinilgo 'ádaalyaago. Hazhé'é bízhi' 'ádingo t'éiyá t'áá Ła' 'ázhdooolíí. Hazhé'é Joe 'Atsidii gholghéego hamá t'éiyá Mrs. Joe 'Atsidii gholghé dooleel. Ha'áltchíní t'éiyá Thomas 'Atsidii, George 'Atsidii da daolghéé dooleel 'áshiikégo. 'At'éekégo 'éí Mary 'Atsidii Ellen 'Atsidii da daolghéé dooleel. 'Áko díí t'áá dabízhi'go 'ahool'áa dooleel. Házhi' 'ata'gi naaz'ánígíí da t'éiyá 'ádóone'é jílinígi' t'áá 'éí házhi' dooleel. Joe 'Atsidii joolghéhígíí tsi'naajinii jílinígi' da Joe Tsi'naajinii 'Atsidii joolghéé dooleel. Hwe'eszdzáán 'áldó' t'áá 'ákót'éego bízhi' dooleel. Ha'áltchíní t'éiyá 'áájí 'ádóone'é danilínígi' bízhi' bita' naaz'áq dooleel. Jó 'áko t'áá 'áltchíní ndahachíihgóo bízhi' bá 'ádaalne' dooleel. Díí yízhí 'ádaalne'ígi' t'éiyá díí naaltsoos Ła' hanáánáána'go 'índa bikáá' bee nihíl hodoonih.

K'ad Naabeehó t'óó 'ahayói John Bighe' (Begay) daolghé. Háálá bízhe'é daatsí John gholghéé ní'éé' 'éí báq. Bilagáanak'ehjí yízhí Johnson gholghéhígíí 'éí 'ákót'é. Jó 'éí John bighe' jiníigo 'óolghé. Naabeehók'ehjí yízhí "bighe" gholghéhígíí doodaii' "Begay" gholghéhígíí t'áá 'iighisíí yá'át'ééh. T'áá 'éí yízhí hó náás ní'iígi le' 'átl'é. Jó 'áko Ła' John Bighe' doodaii' Ann Bighe' daolghéé dooleel. Bighe' házhi'go doónee' ts'ídá beełt'ee da ndi jó t'óó yízhíhígíí dóó bee 'ééhózinígi' biniighé. Naabeehó béezh lígaii deitsidígi' Ła' 'Atsidii daolghé. 'Azháanee' ba'áltchíní doo béezh lígaii deitsid da ndi bee 'ééhózinígi' biniighé 'Atsidii bízhi' bigháqh dadé'qágo yá'át'ééh.

T'áá shíj nihí 'áldó' yízhí yá'át'ééh go 'ádadoolníi'gí nihíl bée dahózin. Jó 'áko 'áldó' bee nihíl dahodoonih, 'áko naaltsoos bikáá' 'ádoolníi'í.

"Chidi yéé yiyííłchxó' lá!!!"
"Dooládó' doodada nizhóní Ła' ní'éé' lá!!!"

**KWII NIHIZHI' HÁDADÓH'ÍÍ! BÉÉSH ÑT'I' DAATS'Í ŁA' T'AH BÉESO
BAŁH HADASOOŁ'ÁAGO 'ÁT'É**

M. Chavez	SSA 525 24 1376	\$ 13.53	W. Yazzie	SSA 526 32 8209	15.21
T. Y. Anderson	SSA 525 54 7467	1.32	A. Begay	SSA 722 16 8430	11.80
W. Bowman	SSA 527 12 0704	1.44	E. McCabe, Jr.	SSA 999 99 4006	38.40
H. Johns	SSA 527 12 0974	20.21	K. Hardy	SSA 722 16 5756	31.92
C. Williams	SSA 527 22 8840	7.49	T. Betah	SSA 720 07 6985	12.76
J. Crank	SSA 527 28 8273	5.78	T. N. Begay	SSA 720 07 3131	41.41
F. Silversmith	SSA 525 42 6839	12.94	P. George	SSA 700 03 9976	22.44
F. Crank	SSA 527 28 8272	8.37	F. Begay	SSA 725 16 8316	11.59
B. Lopez	SSA 525 54 3993	32.76	A. Saunders	SSA 525 30 7339	28.66
J. Mokie	SSA 525 30 7221	28.89	D. Kee	SSA 711 12 4403	.74
J. Salt	SSA 720 07 3075	25.16	S. Lee	SSA 725 16 9546	9.68
R. Okee	SSA 525 42 5053	2.58	T. Begay	SSA 722 14 0530	3.75
C. Benally	SSA 525 42 7900	27.30	F. Begay	SSA 527 20 9271	2.48
R. Dulgai	SSA 720 07 9914	27.50	G. Clark	SSA 527 14 4109	7.83
M. Littlesalt	SSA 546 32 8224	13.96	H. Clark	SSA 525 40 2097	10.16
H. Littlesalt	SSA 545 38 0557	27.53	B. Begay	SSA 525 34 1946	5.50
J. Yazzie	SSA 720 07 6267	6.29	J. Toduechene	SSA 725 16 8982	24.22
B. Ambrose	SSA 525 42 8705	2.58	K. Begay	SSA 527 22 9681	22.98
J. Begay	SSA 525 52 7160	25.51	J. Chase	SSA 527 22 9053	15.99
B. Tsosie	SSA 720 07 2990	2.58	K. Yazzie	SSA 720 07 6340	11.50
K. Naswood	SSA 999 99 4396	26.90	D. J. Woody	SSA 526 20 3084	11.27
H. Naswood	SSA 525 34 3144	30.20	J. Todechene	SSA 525 48 9625	3.20
T. Lee	SSA 525 42 5069	28.67	G. Six	SSA 527 12 0738	19.69
J. A. Moya	SSA 525 18 7982	24.22	F. Todechene	SSA 527 22 9574	10.50
J. A. Begay	SSA 525 30 8477	13.35	F. J. Woody	SSA 525 34 2097	6.47
H. Dokia	SSA 999 99 4383	2.86	S. L. Tom	SSA 722 16 7203	10.46
D. Lee	SSA 528 58 6024	11.89	A. Tsosie	SSA 554 34 8531	3.72
A. Notie	SSA 530 14 9578	5.06	H. C. Begay	SSA 527 07 1377	1.86
F. Y. Begay	SSA 525 30 6301	5.73	I. G. Garcia	SSA 525 42 3477	2.88
T. Chavez	SSA 525 24 2504	9.42	P. Barton	SSA 495 10 1718	4.27
G. Henry	SSA 525 34 8872	30.60	K. Jeffy	SSA 725 16 8141	16.72
D. Toledo	SSA 525 34 2560	17.62	E. Cly	SSA 527 22 8413	1.93
L. B. Smith	SSA 525 52 8298	2.62	A. S. Eltsosie	SSA 527 24 8201	28.91
R. Garcia	SSA 725 16 9375	45.10	R. Beach	SSA 527 26 6496	5.63
H. Yazzie	SSA 527 26 5156	23.52	R. Beach	SSA 722 10 1082	25.78
J. K. Yazzie	SSA 525 34 1080	28.15	G. Yazzie	SSA 725 16 8769	1.00
G. Henio	SSA 525 30 7096	1.00	J. K. Yazzie	SSA 525 34 1080	9.64
B. Smith	SSA 725 16 9254	5.48	H. Yazzie	SSA 527 26 5156	5.73
T. Anderson	SSA 525 32 4819	9.97	H. Blackhorse	SSA 720 07 2182	3.20
F. Spencer	SSA 525 52 0317	1.00	J. D. Cooley	SSA 999 99 4439	.36
F. Parker	SSA 525 34 3274	10.46	T. Blea	SSA 525 30 9534	.81
S. Woods	SSA 710 01 6794	4.73	F. V. Torrez	SSA 525 14 1848	.22
L. Wyatt	SSA 442 12 5110	6.32	G. Saavedra	SSA 525 30 7275	1.37
M. Benally	SSA 524 34 4911	30.27	R. Waite	SSA 526 30 1369	3.30
B. Begay	SSA 527 22 8796	8.30	R. Orchard	SSA 526 30 2815	3.30
G. Begay	SSA 999 99 3820	11.88	H. Waite	SSA 999 99 4440	3.30
S. Capozoni	SSA 725 16 9258	17.90	K. Yazzie	SSA 722 16 7205	7.38
H. Bahe	SSA 999 99 4322	15.63	J. Francis	SSA 525 52 0420	7.38
H. Begay	SSA 526 18 2534	19.22	D. Toledo	SSA 525 34 2560	5.54
J. Nelson	SSA 527 20 8445	4.65	G. M. Terry	SSA 548 09 2345	6.47
V. Yazzie	SSA 526 32 8203	8.08	K. Woody	SSA 527 28 8217	10.25
T. Cruz	SSA 525 40 7061	8.95	H. Walker	SSA 527 20 9655	12.28
K. Benally	SSA 525 34 4910	43.71	B. Gamble	SSA 527 24 9407	6.23
E. F. Serna	SSA 525 42 3704	5.87	R. Bigman	SSA 527 26 6298	14.19
F. Dougi	SSA 527 28 8943	5.54	B. Jones	SSA 722 07 5396	1.42
T. Long	SSA 725 16 9279	13.27	S. A. Yazzie	SSA 527 20 9549	7.26
G. Benally	SSA 527 20 8842	31.98	G. Billie	SSA 527 24 9178	21.93
J. R. Gonzales	SSA 525 52 5962	18.60	J. Salt	SSA 528 30 7453	19.59
P. Lopez	SSA 525 34 6960	20.36	G. James	SSA 563 36 3982	21.93
B. Nez	SSA 720 07 1915	18.54	W. Smith	SSA 527 20 8493	1.00
E. Richardson	SSA 447 01 8445	100.14	P. Benally	SSA 527 28 8605	18.03
J. Benally	SSA 722 18 2985	8.62	H. Yazzie	SSA 527 09 2360	2.71
B. Yazzie	SSA 525 30 9849	50.34	B. J. Nelson	SSA 527 20 9198	2.71
J. John	SSA 720 07 3065	17.16	K. Yazzie	SSA 525 52 1039	11.90
K. Yazzie	SSA 525 52 1359	3.47	L. Gambler	SSA 527 26 5459	16.20
T. McCabe	SSA 527 28 7198	.16	C. Begay	SSA 527 22 9927	23.00
K. Clark	SSA 527 20 7915	14.17	R. Kayennie	SSA 725 16 9196	24.72
R. Begay	SSA 525 40 8081	25.31	F. T. Cody, Jr.	SSA 527 24 9893	19.37
J. Manygoats	SSA 722 16 6150	8.46	A. Nez	SSA 725 16 9014	9.41
R. Fowler	SSA 527 22 8449	7.64	D. Keyennie	SSA 527 22 9474	9.39
B. Shorty	SSA 527 22 8371	1.91	T. N. Begay	SSA 725 16 9178	23.23
S. Grayhat	SSA 527 22 8370	7.10	J. Wilson	SSA 526 32 7824	6.96
H. Bradley	SSA 527 18 4407	3.35	N. Parrish	SSA 527 26 6706	9.65
B. Ambrose	SSA 525 42 8705	57.71		SSA 527 26 4420	9.80

ARIZONA BIGHI' K'ÉÉDA'DILGHÉÉHGÓÓ NAANISH DAHÓLÓ

Hoozdo (Phoenix) hoolghéedi t'áadoo le'é k'éedadilghééhgóo Bini'ant'qá-
tsoh ndízídígíi bighi'doo naanish dahólóogo yihah níléí Bini'e'eshjáashchilí gholl-
ghéhígíi ndízídígíi bighi'ji'. Naabéehó ɬa' 'áadi ndaoolnishígi le' 'át'é. Jó 'éí
ndik'q' daóbéégoo dóo ch'il ɬgaií dóo chqasht'ezhii k'éedadilghééhgóo da naan-
ish dahóló, tsin bineest'q' ndahadleeh-
góo da shíí naanish dahólóogo 'át'é.

Phoenix hoolghéhígíí binaagoo n-dik'q' dóó ch'iiyáán haa shíj néeláq' k'éedadilghééh. T'óó 'ahayóigo niná-da'anish. Łahgo 'éí Jacob's Farm hoolghé, 'ákwe'é Naabéehó t'óó 'ahayóí ní-nádaalnish. Diné dóó 'asdzáñí ndaal-nishígíí t'áá 'ákwii yii' dabighanígíí bá hóló. Jó 'éí yá'át'éehgo nda'anish daa-níigo yaa dahalne'.

Ndik'q' k'éédeididléhígíí Naabeehó t'óó 'ahayóí bá ninádaalnish, ndik'q' dayóbéego. 'Asdzání danlínígíí nizhónigo ndik'q' dayóbé, diné danlínígíí 'éí t'óó bíyó bił ndantł'a daaní jiní. 'Áko ndi diné danlínígíí la'í naanish baa dahideest'q, 'áko be'esdzáán danlíinii nadadoolnish biniiqhé.

Naabéehó danlíinii lq'í da 'ahíkai-
go Phoenix hoolghéégoo naanish há-
deeskaigo t'áadoo na'ni'aahí naanish
baa dahididoot'áałgo haz'q. Hazhó'ó
naanish t'áadoo bits'ándajikahí dóó ji-
lq'í 'áadi ndajilnishgo shíj 'áadi naanish
bee bídahólníhígíí t'áá sahdii kin bii'
dahaghan dooleet biniighé ła' há ndei-
dooniłgo 'át'é. Doo hazhó'ó ndajilnish
dago t'éiyá kin há ndadoo'niłgíí doo bi-
hónéedzqá da.

T'áadoo le'é k'éédeididléehii Naa-beehó naanish yaa deididoo'álgíí t'áá yéédaaldzid. Háálá Naabeehó naanish t'óó yits'áníjée'go t'áadoo le'é k'idool-yáháq t'áá 'ádzaagi dooleeł, 'éí bąq. 'Áko ndi Naabeehó naanish dayókeed-go t'áá naanish baa dahididoot'áál sha'shin.

Díí naanish baa hañé'ígíí t'a' da-
nohsingo kódahoolghéhígoo nda'ídí-
dóółkił: 1921 E. Washington Street,
Phoenix; Prescott hoolghéegi t'éiyá
Courthouse-gi, County Agent's Office
góne'; Kinlánígi dó' Courthouse-gi
County Agent's Office góne'; T'iisyaa-
kindi t'éiyá, County Agent's Office gó-
ne', Naa'ahóóhai ná'ádleehígi; Tsé-
zhin Deez'áhádi t'éiyá, Courthouse-gi,
County Agent's Office góne'. Díí kóó
naanish bínda'ídółkid.

Díí Southern Arizona hoolghéhíjí haigo 'áadi dadeesdoi. 'Áko ndi tl'ée'-go t'éiyá t'óó bíyó ndílk'as. Habeeldléí hólóogo yá'át'éeh. Danízaadgóó naanish hajigháago beeldléí t'áá hwee hólóogo yá'át'éeh. Ha'átlchíní t'áá njieeshgo 'áldó' 'ásaa' bii' ch'iiyáán 'ádaal'ínígíí t'áá hwee dahólóogo yá'át'éeh.

Naanish danohsinígíí t'áá k'ad

NAABEEHO 'ASDZANI ŁA' BIHOOHYA'

Naabeehó 'asdzání Hae Jennie Nelson gholghé bíhoohya'go yah 'i'iinítí bíká danítá jiní. Díí 'asdzání t'éiyá Tsé Dijool Si'ání (Lupton, Ariz.) hoolghé 'áá dóó hastiin William Goodluck gholghé 'éí bitsi' jiní. Tséhootsooídi 'azee'ál'í-nígóó jideeyáago dashdiiyá jiní. Naabeehó diné ła' Na'nízhoozhídóó Tséhootsooídi 'azee'ál'íníji' diné 'ayiigheehígíí 'éí 'azee'ál'íjgóó bił ndziskai dóó Na'nízhoozhídí bił nýíkai jiní. Díí 'asdzání Na'nízhoozhídí bił ná'íldee' dóó t'áá kin tahji' doo béehoozin dą jiní.

'Asdzání hooghandéé' dah diiyá-háqdáqá' beeldléí doot'izh dóó beeldléí bijánil yishtlizh léi' yee dah diiyáani' jiní. Doot'izhii dó' tseebíidi neeznádiin béeso bághílínígíí bizéédéejéé'go dah diiyáani' jiní.

T'IIISTS'OOZ NDEESHGIZHDI
NAAL'EEŁI DAJIYYAA' JINI

T'iists'óóz Ndeeshgizhdi t'áadoonda'azheehí diné naal'eelí yił da'íiyáq' jiní. Naal'eelí nahashkáa'go deít'áahnt'éé' Ła' béešh bee hane'é ndaazt'i'ígííyik'áqáh yijéé' jiní. Níchxíilgo biniinaa béešh yik'áqáh yíjéé' sha'shin. Ła' t'éiyá kin yídeezgoh dóo diitaa' jiní. Naal'eelí tádiin dóo ba'aan 'ashdla' daats'ínaníídee' jiní. Díí 'álchíní ndayiizláá' dóo biiskání t'áá 'ájíltso naal'eelí dajííyáq' jiní.

MR. COOPER K'AD DOO NAA- BEEHO YINAALNISH DA

Bilagáana ḥa' John M. Cooper
gholghéego Tségháhoodzánídi 'aláqji'
naat'áanii nlínígíí yikéé' góne' náánás-
džíí nt'éé' 'éí k'ad Wind River Agency,
Fort Washakie hoolghéedi naat'áanii
náánídlí jiní. Háíshíí bitsásk'ehji' 'a-
náánádááh, 'éí t'ah doo béhózin da.

Diigis jílígó lāh tózis lā' nahizh-doołnih biniighé kingóó jiníyá jin í. 'Áadi níyáago díí tózisígíí lā' yaago si'áqgo yiyiiłtsá nít'éé' 'ání jiní. "Dooládó' doo-dada, díí tózis lā' doo biih hool'áa da-lá!!" ní jiní. "Bitl'ááhdéé' lā' 'áldó' 'ádin lā!!" níigo deigo ninéini'á, jiní.

naanish nishódahoołt'eeh. Doo naanish ḥa' shójoołt'eeh dago, 'át'ah naanish t'éiyá ba'hdolí haleehgo naanish há 'ádin ḥeh. 'Éí bąq naanish t'ah dahólónídą́q' naanish hadanohtáh. Díí naanish dahólónígií doo'danohsin dago shíí naakjii 'ádi ndadoolnish.

NAABEEHO DAATS'I 'OLTA' ŁA' NAADEINIDZIN?

Tóta'jí Niinahnízaad hoolghéedi 'ólta'ági k'ad báda'ólta'í dílj' naháaztq' dóo 'álc'híní da'ólta'ígíí neeznádiin dóo ba'aan tádiin yilt'éego bíhóoghah. Béé haz'áanii bik'ehgo 'álc'híní da'ólta'ígíí neeznádiin dóo ba'aan 'ashdla' dóo dei-go hodees'áago 'ánéelt'e'go t'éiyá báda'ólta'í dílj'go bíighah. K'ad t'éiyá Niinahnízaadgi 'ólta'ági 'álc'híní t'áá náhást'édiin yilt'éhígo da'ólta'. 'Ólta'í-dóo t'áá 'áhánígoo 'álc'híní lq'í keéda-hat'íj' ndi ɬa' doo t'áá 'ákwíí jí da'ólta' da. ɬa' da'ólta'qagoo doo da'ólta' da, háálá báda'ólta'í bá 'ádin 'éí bqq. Naabeehó báda'álc'híní 'ólta' yá yíchá deídéelni ha'níigo dahane' ni', 'ákoshq' ha'át'éego Niinahnízaad hoolghéhégi diné keéda-hat'ínígíí ba'álc'híní doo t'áá 'ákwíí jí da'ólta' da. 'Álc'híní doo t'áá 'áltso t'áá 'ákwíí jí da'ólta' dago báda'ólta'í náánálahdi báda'ólta'í bídin dahóghé'égoo 'anááhidookah. 'Áko ndi da'ólta'góó t'áá 'áltso go yá'át'éehgo da'ólta' k'ad. Lahgóó 'álc'híní t'áá 'ákogi 'ádanéelt'e' dóo ɬahgóó t'éiyá t'áá 'íi-ghisíí hada'deezbin. 'Álc'híní yiniinaa 'ólta' niyiisíihii bidziilgo, 'áko doo baa hwiinít'íj' da. T'áadoo biniinaanígoo 'ólta' ndayiisíihgo 'éí doo yá'át'éeh da. Háálá 'íhoo'aah gholghéii t'áá 'íi-ghisíí 'álc'híní bá yá'át'éeh dóo yee yá'át'éeh-go dahináa dooleet 'éí bqq. Bídahoo-'aahii ndayiisí'éé náás hodeeshzhiiizhdi yik'édí danljj' dooleet. 'íhoo'aah gholghéii t'éiyá yá'át'éehgo bee 'iiná.

INDINS 'ATAH NAALTSOOS 'ANDAYII'NIŁ DOOLEEŁ

'Indins danlíinii Bilagáana binant'aí naaltsoos yá 'ańdayii'niłígíí 'atah naaltsoos 'ańdahii'nił dooleet daanínígíí t'áá 'áníltso nihit béédahózin, jó 'áko ndi t'ah doo bee niha'deet'aah da. Dqądąq' Tóta'dóó Bilagáana ła' Paul B. Palmer gholghé 'éí 'Indins 'atah naaltsoos 'ańdayii'nił dooleełęę bich'í' baa dají-chí'ígíí 'éí doo bee haz'ąqgóó 'ádajit'í níjiní. 'Áko 'Indins 'atah naaltsoos 'ańdayii'nił dooleet biniighé ła' naaltsoos bikáá' bízhi' 'ádaalyaa jiní. 'Áko ndi Na'nízhoozhíjí McKinley County hoolghéego haz'ánígíí t'éiyá t'ah ndi 'Indins danlínígíí naaltsoos 'ahi'nííł bich'í' baa nóchí' jiní. 'Éí biniinaa 'aa ndahat'íjí góne' (Court) yah'íít'i' dóó baa hwiinít'i iní. The Civil Liberties Association dalgħé 'éí 'Indins yich'ijí danlı jiní. 'Aa dahwiinít'íjdeé' daats'í diné t'áá 'ałtso 'Indins danlínii dóó Bilagáana da t'áá ałtso 'aheełt'ęego naaltsoos 'ahi'nííł bee bá haz'ąqgo 'ádeidoolííł t'óó hwiini-hzin. T'áá hazhó'ó New Mexico dóó Arizona gholghéego náhásdzooígíí bighi' t'éiyá 'Indins doo 'atah naaltsoos ańdayii'niłgo bá haz'á.

TÓHÁÁLÍIDI GIRL SCOUTS 'ÁLAH SILÍÍ'

(Reprinted from *The American Girl*, November, 1946, by special permission of The Editor.)

Shíidqá' Tóháálíidi 'at'éeké yázhí Girl Scouts deiłnínígíí 'álah silíí'. At'éeké yázhí Bilagáana danlínígíí dóó Naabehó be'at'éeké dóó Kiis'áanii 'at'éeké yázhí dó' t'ááláhági dabighango naakidi damíjgo 'azlíí'. Jó 'éí 'ahidinílnáago t'áadoo le'é yínda'ahiniltin dooleel biniighé. Jó 'éí bighiin dóó da'azhishgi da 'ahidinílnáago yee 'ahídahool'qá'. 'Áadi Bilagáana be'at'éeké yázhí 'ashdla'adah yilt'éego yíkai dóó Kiis'áanii be'at'éeké t'éiyá ndilt'éego ní'ázh. Mesa Verde hoolghéégoo naaskai dóó 'áadi táá' dabiiská. Tóháálí binaagi 'áldó' dandáá'góó tádadooakai. T'áá diné dabighangóó 'áldó' díkwíigo shíí da'íiyáqá'. Díí 'at'éeké keé-dahat'íjdi 'ádahoonítílgíí dó' yee 'ahił dahané'go yaa naaskai.

Tóháálí hoolghéedi Bilagáana be'at'éeké dóó 'at'éeké 'Indin danlínígíí ndaané. (Photo courtesy of *The American Girl* magazine.)

bee bééhániih dooleel biniighé k'ai' tseebíigo k'idoolyáá jiní. Díí Girl Scouts 'álah 'ályaaígíí kónáhoot'éhí shíjgo t'áá 'ákónááhoo'nííl jiní, háálá 'ákót'éego 'at'éeké Bilagáana danlínígíí dóó 'Indins danlínígíí 'ahidinílnáago 'ahídahool'aah, 'éí bąq, 'áadóó 'ahidinílnáago 'ahił'is 'áda'ahilne' biniighé.

Díí kwii naaltsoos biká'a'gi be'el-yaáígíí t'éiyá naaltsoos náánála' **The American Girl** deiłnínígíí biká'a' be'el-yaago ndanideeh ní'éé'. Díí naaltsoos **The American Girl** gholghéhígíí t'éiyá t'áadoo le'é Girl Scouts yaa naakaaígíí yaa halne'go ndanideeh.

MORENCI

Għaqji' n̄deezid yéédqá' Bilagáana díí naaltsoos bik'ehgo 'ánál'jihígíí Morenci hoolghéedi béesh tħichí'ii haagédíji' naayá. Jó 'éí 'áadi 'ádahoot'éego hoł-bééhodoozjí dóó Naabehó dine'é bił-náhozħdoolnih biniighé 'ákóq njiyá.

Naabehó lq'í Morenci hoolghéé-góó ndaaskai. Łah Naabehó díjdi neez-nádiin yilt'éego 'áadi ndaalmish ní'éé'. Bilagáana bħolnīhígíí Mr. L. M. Barker gholghéhígíí 'anaa' baa na'aldeeh yéédqá' Naabehó shá ndaashnish yéé t'ah ndi baa 'ahééh nisin ní jiní. Háálá díí béesh tħichí'ii gholghéhígíí t'áá 'iighisíi t'áá 'ákónéhee ní'éé'go bee 'atah 'ak'e hodeesdlíj'. Doo Naabehó béesh haagédgi ndaashnishgóó shíj t'éiyá haa yit'éego nihisiláago ti'dahooznii' dooleel ní'éé'.

K'ad t'éiyá ndadoolnishii doo bídin hóghéé' da, háálá Bilagáana dóó Naakaii lq'í naanish dayókeed, 'áko ndi Naabehó dine'é Ła' n̄deeshnish daniznígíí t'áá naanish baa hidit'aah ní jiní naat'áanii Mr. Barker gholghéhígíí. Naabehó nihil yá'ádaat'éeh, háálá 'ayóo ndaalmish dóó nizhónigo ndaalmish ní jiní. 'Éí biniinaa Naabehó Ła' niná-dadoolnish ní jiní. Naabehó lq'í náá-dadeeshnishgo dóó t'áadoo dabighan-góó 'anáhákáhi naanish t'éiyá yidadiil-

t'áadoo le'é yínda'ahiniltin dooleel biniighé. Jó 'éí bighiin dóó da'azhishgi da 'ahidinílnáago yee 'ahídahool'qá'. 'Áadi Bilagáana be'at'éeké yázhí 'ashdla'adah yilt'éego yíkai dóó Kiis'áanii be'at'éeké t'éiyá ndilt'éego ní'ázh. Mesa Verde hoolghéégoo naaskai dóó 'áadi táá' dabiiská. Tóháálí binaagi 'áldó' dandáá'góó tádadooakai. T'áá diné dabighangóó 'áldó' díkwíigo shíí da'íiyáqá'. Díí 'at'éeké keé-dahat'íjdi 'ádahoonítílgíí dó' yee 'ahił dahané'go yaa naaskai.

Díí 'at'éeké 'álah 'ályaaígíí kaalgo t'áá saħħiġi kin bá ndoo'niłgo 'á-kwii keédaħat'íj dooleel ní jiní Mr. Barker. 'Áko 'índa ba'álkhní t'áá ndayiil' eesh dooleel ní jiní.

'Anaa' baa na'aldeeh yéédqá' Naabehó béesh haagéedi ndaalmishhéj jid-bi da naanishtoh danilíjgo hoolghízh jiní. T'óó kónizahájji' ninádaal-nishgo t'áá 'áko bikéyahgóó 'anáhákáh ɬeh. 'Éí t'áá 'iighisíi doo yá'áti'eeħ da daaní jiní. T'áá 'éí biniinaa béeso lq'í yóó' 'aníidee' jiní. Biniinaa 'áldó' diné ts'ídá 'ákónéelqá' ndaalmish doo béeħózin da jiní. Naabehó k'ad 'áadi ndaalmishgíí t'éiyá doo t'áá k'ad niki-dahaaskaigóó naanish yidadiilkaal ní jiní Mr. Barker.

K'ad t'éiyá 'áadi Naabehó neez-nádiin yilt'éego t'ah ndaalmish jiní. Lq'í

béesh ní'í' yqgh ndaalmish dóó Ła' t'éiyá Ba'álkhní 'ádaadinígíí t'éiyá kin bá hó-ló jiní k'ad. 'Álkhní biłgo t'éiyá doo yá'áshxóq da jiní.

Diné ba'álkhní t'áá géed ndaakai-ígíí 'ániid 'ályaaigo 'éí yee' ndabiilkááh dóó t'áá 'éí yee' da'ayá jiní. Tsásk'ehígíí dóó ch'iiyánígíí t'éiyá t'ááláhádi damíjgo ná'ádleeħħi' naakits'áadah dóó ba'aan tāá' dootl'izh dóó ba'aan náhás-t'éi sindáo bee haa náádahábjjh jiní. Honinéegi t'éiyá t'ááláhádi damíjgo ná'ádleeħħi' \$47.85 'ándajil'jih jiní. 'Áko ndi tsásk'eh dóó ch'iiyáán bee haa náá-dahábjjhígíí bididzohgo \$35.00 da yileeh jiní. Jó 'akoh t'áá hayóí honinéé lá.

Naabehó 'asdzání dó' k'ad t'áá díkwíi 'áadi ndaalmish. Ha'álkhní nda-jieeshígíí t'éiyá binánii lē'i'gi dahan. Tsiniheeshjíi' bee daakingo bighi'. Tó dóó chizh t'éiyá t'áá hó hóló dóó doo bik'é 'azlāa da. 'Áko ndi 'asdzání doo bá yá'áhoot'éeh da. Naanish t'áadoo bits'á ná'álgħo'í 'adeezhnishgo t'éiyá ha'álkhní bá kin yá'áti'eeħii Ła' hó 'ádoolnít jiní.

Morenci dziłgħi' 'áhoolħé. 'Áko ndi doo deesk'aaz dóó doo ts'ídá náho-niigah da. Naabehó Ła' 'ádaaníigo 'ayóo náho-niigah daaní ndi doo ts'ídá yéigo náho-niigahgóó 'áti'é, háálá ghod-dahgo haz'q 'éí bąq.

'Ayóí 'áhoníltsxogo tħe'oogeedgo 'áadéj' béesh haagéed. 'A'áán għo yee 'éí doda. Béesh tħichí'ii t'éiyá tħeeħ t'áá bił-hidigeen da'dilgħiħi'. Dadil-ħiġħgo 'índa t'áá saħħiġi bits'ahħeek. Naanish yá'áti'eeħ dóó 'at'idoollii t'áá 'ádin. T'áá 'áhánig i dó' 'ólt'. Chidí 'álkhní bee ndaagħeħígíí nda'anishgi nálgħo'. Naabehó ba'álkhní da'ólt'-go ndaalmishgi le' 'áti'.

Morenci hoolghéedi n̄deeshnħiħ danohsinígíí T'iisyaakingi naanish bá hoogħanígi nda'ídol-kid ní jiní Mr. Barker. Naanish nihha deet'qo qo t'áá 'at-tsoni nihá bik'é 'azlāgo naanishdi doohħáat. T'áá-ħáġi 'áti'eeħo naaħniħgo náhast'ēdiin nihiskqo qo nikéenooħdżáago náti'qá' nihá bik'é niná doolgħéel. Náhast'ēdiin yiskqo t'áá bi-ch'jji' nikéenooħdżáago t'éiyá bee nikinooyáá shíj t'áá nihil yik'eb n'ħolħeel. Doodi' nihá bik'é n'ħolħi għiex yéq qo nihits'qá' béeħid-doo-dzoh. Jó 'éí T'iisyaakinji' nihá bik'é niná doolgħéel.

Kwe'é t'éiyá Bilagáana be'at'éeké diyogí 'ál'jig díid 'adizgi yídahoħ' aah. Bilagáana be'at'éeké Ła' ts'aa' yitħoġi yídahoħ' qá'. Ła' t'éiyá béesh tħigħi yitsidgi yídahoħ' qá'. (Photo courtesy of *The American Girl*.)

Subscribe now to 'Ádahoo-nílgíí. Only \$0.50 a year.

'AJIDLÁAGO BAA HONEENI DAATS'Í

K'ad Naabehó t'óó 'ahayóí kin lq'í dah naazhjaa'góó 'ałnáádaakah. Jó 'éí Na'nízhoozhígi 'ádahoot'éégoo. Ła' t'áadoo le'é yá'át'eehgo chodaoó'ínií ndayiiłníih yiniighé 'ałnáádaakah, dóó łá' t'áadoo 'át'éhégoo 'e'e'áahgo dabighangóó 'anáhákááh. Ła' diné t'áá kintahgi kéedahat'í, doodai' łá' kin haadas'áhígíi yinaagoo' kéedahat'íjgo kintahgóó ndaalnish. 'Éí baaq t'áá 'ákwíí jí kin dah naazhjaa'góó Naabehó kin taadaakai.

'Indins gholghéii tódiłhił bich'í nahidoonihígíi doo bee haz'qáq da. Díí beehaz'áanii yígíi doo Bilagáana t'éiyá 'ádayiilaa da. Doo tódiłhił yaa dani-chí'go 'ádaat'íj da. Naabehó dine'é łá' dóó náánála' 'Indins danlínígíi t'áá bí díí beehaz'áanii 'ádoolníł daaníigo yaa náa'ookqáhgo Bilagáana 'ákót'éego beehaz'áanii 'ádayiilaa. 'Ałk'idáq' nihahastói Ganado Mucho dóó Manuelito gholghéhé Wááshindoongó díí Naabehó bich'í tódiłhił ndajiłnihígíi 'éí dooda dooleeł daaníigo náa'ookqáh. Naabehó bitahgi hastádiin nááhaiídáq' 'ádahóót'íjdeq k'ad Tségháhoodzání naaltsoos bee naaznil. Díí naaltsoosigíi Bilagáana diné binant'aí nilínií Wááshindoondi 'Indins binant'aí si-dáhígíi yich'í naaltsoos 'ííł'íjgo t'áá 'áko Na'nízhoozhí hoolghéegi Naabehó dine'é da'adlq níigo naaltsoos yich'í 'áyiil'íjñ ní'éé' lá. Na'nízhoozhídi 'adlánígíi biniinca diné nda'ahiltseed dóó łá' 'íł ndahadeeł dóó łá' t'áá bí náa'ahigáq, 'áadóó łá' chách'osh bídahidil-nééh lá níigo naaltsoos 'ííł'íjñ ní'éé' lá. Jó 'éí dííshjíjgóó t'ah ndi t'áá 'ákót'éego baa 'ooldah. 'Éí baaq nihahastói dahó-yáanii t'ah ndi díí tódiłhił t'áadoo nihich'í ndahaniihí dooleeł daaníigo t'ah ndi yaa náa'ookqáh. Jó 'éí tódiłhił gholghéii 'até'él'í, 'éí bił béedahózingo 'ádaaní.

'Áko ndi kin dah naazhjaa'góó Naabehó tódiłhił yich'í ndayiiłníihí t'óó 'ahayóí. Ch'il na'atł'o'ii bitoo' wine deiłnínígíi t'áála'í béeso báq'hílinígíi Naabehó yich'í t'áá doodai' 'ashdla' béeso da báq'híjgo ndayiiłníihí. 'Áadóó diné tsi'hidikáahgo yee nááda'nt'íjñ. Jó 'áadóó t'áadoo le'é nihinaagoo' dóó nihitahgóó 'ádahoonihígíi doo baa hojolne' 'áneelqá' da. Kin dah naazhjaa' binaagoo' kéedahat'íngíi 'éí t'áá 'altso nihibéedahózin. Jó 'éí t'áá 'ákwíí jí kintahgóó kiniit'aagoo' diné dóó 'asdzání bináá' bik'i yadazdiidíingo dóó bizeé' t'áá 'qáq 'ádahoot'éego dóó diigis ndahalingo nda'nt'ih t'eh. Łahda łá' ba'áłchíní daachago bikéé' ndaakaigo naańda'néet'éé t'eh. Ła' t'éiyá 'atiin t'áá 'ałníí'góó chidí doodai' tsinaabqas da bił deílgheed t'eh. Łahda chidí náánála' bídilgohgo 'áłt'qáq 'atiingóó nikidébéezh t'eh. Kin-

tahdi da 'ashiiké danlínígíi łá' 'at'ééké yikéé' naańdeíjeh t'eh dóó łá' 'íł ndahadeeł dóó 'at'ééké łá' kiyqáh sizíni ndahaleeh, dóó łá' ba'áłchíní ndahwiileeh, 'áko díí 'áłchíní yígíi łá' bizh'éé doo bée dahózin da. Naabehó dine'é lq'í tsi'hidikáahgo 'áłt'qáq chách'osh dóó 'aa'adiniih da yik'ee kahidikááh.

Bilagáana łá' t'áadoo le'é dahináanii ndeiłkaah --- jó 'éí t'áadoo le'é yídníldzilii dóó yaa dahóyáanii t'éiyá ch'i-da'iilidjih. 'lináagi díí náás hoolzhishígíi łahgo 'ánááhoo'níłgo t'áá bił łahgo 'ánáá'níł. Diné łá' díí łahgo 'ánááhoo'níłgíi t'áá bił łahgo 'á'ego náádídáahii 'éí ch'iilidjih, 'iisiihii 'éiyá doo ch'i-éldjih da. Diné yá'át'éehgo ntsékeesii haigo deesk'aaz náhádleehgo 'éé' da-neezdoi yee háádiit'íjñ. Diné doo hóyáanii 'éí 'éé' shíjgo yee hadít'éhéé t'áá 'éí haigo yee hadít'éé t'eh. Jó díí diné kót'éego hadít'éhéé 'qáq dahoyoo'aałii ndaałníihígíi biisxj, doodai' yisdlí da ha'niih. Diné hóyáani dó' kin dah naazhjaa'ígi yighááh ndi doo tódiłhił yidlqáq da, doodai' 'áłch'íjido da yidljih dóó bighangóó dah ndidááh. Diné doo yá'át'éeh ntsékeesii t'éiyá kíjih yigháahgo t'áá 'ákóq' ts'i'dighááh. Diné da łá' yíł dahoogqá'go doodai' t'áadoo le'é bidoon'a'go daaztsqá' lá, doodai' naa'íi'go'go yisdlíi lá ha'niih.

'Áko nihí daats'í diné yá'át'éehgo ntsékeesii danohłí, doodai' doo yá'át'éehgo ntsídaakesiijí daats'í 'atah da-nohłí? Jó 'éí baa ntsídaahkees, háálá t'áá nihí t'éiyá nihíl békéhózin. Kin dah naazhjaa'góó jidigháahgo t'áadoo le'é báhádzidii bee nijiní nahalin. Diné yá'át'éeh ntsékeesii t'áadoo 'á'ego nádááh. Diné doo yá'át'éeh ntsékeesii t'éiyá 'atí'ídiil'íjñ. Bilagáana bibe-haz'áanii doodai' t'áá Naabehó dine'é bibe-haz'áanii bik'ehgo dahinohnáago dóó 'índa t'áadoo baaq'hági 'ádaah'íngígo haashíj nízáágóó nihíl dahózhqágo dahinohnáa dooleeł. Díí beehaz'áanii da-nilníngíi doo bik'ehgo 'ájít'éé dago dóó t'áá hó hontsékeesígo doo yá'át'éeh da-góó doo nízaagoo' jíináa da dooleełgo haz'á.

'Ałk'idáq' Naabehó dine'é t'áadoo le'é dighingo baa nda'aldeehgo yá'át'éehgo t'áadoo le'é deidisingo 'áłah nádaadleeh ní'éé'. K'ad 'éiyá t'áadoo le'é dighingo baa nda'aldeehgo Naabehó tódiłhił t'éiyá yíł 'áłah nádaadleeh. Bilagáanají sodizin bá hooghan góne' tódiłhił łá' haa nahanihgo doodai' tsi'njigháago yah 'ajiyáago ch'ídahodiyoołháqáł. Jó 'áadóó diné t'óó haa daadloh dooleeł, t'óó bee hodi'ní'jí dooleeł. Naabehó binahagha'jíshq' t'éiyá haa yit'é? 'Ájí daats'í t'éiyá t'áá 'ákó't'éego tódiłhił bił baa 'ooldah. Doodai' daats'í díí tódiłhiłgíi diné 'áłah náa-

'AT'EED ŁA BEESO YIK'E 'IIDOOŁTAHII BA SHOOZT'E'

Tségháhoodzánídoó 'asdzání łá' Lorraine Clark gholghéé léi' béeso naakidi neeznádiin dóó ba'aan 'ashdladiin (\$250.00) bíighahgo yik'é 'íhwiidoo'áál biniighé New Hampshire Federation of Women's Clubs daolghéii bá shódayoost'e' jiní. Miss Clark Oklahoma City hoolghéedi 'azee'ál'í yíhwiidoo'áál jiní. Háálá Naabehó 'asdzání 'azee'á-deił'iinií lq'ígo hólqó laanaa hwiinidzin.

HAASHA' YINILGHE?

Naabehó łá' Bilagáana bizaad doo deidiits'a'ígi Bilagáana łá' t'áá 'áhoodzaagi baa yáhásinígi 'á'ego bízhi' bá 'ádayiilaa. Háálá łá' t'óó yá ndahalt'ígo 'ádaat'í. 'Áko Naabehó łá' shízhi' nizhóní dazhnízin. Bilagáana 'éí t'óó házhi' yaa daadlohgo. T'áá 'éí biniinnaa Naabehó łá' bízhi' yaa yádanizingo biniinnaa łá' doo Bilagáana yá ndaalnish da. Naabehó łá' Angel Whiskers gholghé jiní. Angel Whiskers t'éiyá "God bidighin ndaal'a'í bidághaa" jiníigo 'óolghé. Ła' t'éiyá Joe Soda Pop gholghéé lá jiní. 'Éí t'éiyá "tó dilchxoshi" 'óolghé. Ła' t'éiyá Trixie Calamity gholghéé lá jiní. 'Éí t'éiyá ndahat'ígo naaltsoosigíi (Funny Papers) łá' be'elyaa t'eh, 'éí łá' 'óolghé. Ła' t'éiyá Horsetail Begay gholghéé lá. 'Éí t'éiyá "líj'íj bitsee' bighe" jiníigo 'óolghé. Ła' t'éiyá Big Cigar Horseherder gholghéé lá jiní. 'Éí t'éiyá "sigháala ntsxaazii líj'íj yee baa naajeehí" jiníigo 'óolghé.

Díí yízhí t'óó baa yádahasinígií 'ádaat'í. 'Áadóó Bilagáana yee 'aa daadloh t'áá tázhdígháhgo. Bilagáana k'ehjí hazh'ó békéhózingo nihízhí' nihá 'ádaalne'go yá'át'éeh. 'Át'ah 'índa yízhí yá'ádaat'éehii naaltsoos nihá bikáá' ndoo'nił.

'Ashkii léi' bilasáana yiyqá ní'éé'. Hastiin náánála' 'ábílní jiní, "Ch'osh t'áá baa 'áhólyá," 'áadóó 'ashkii 'áni jiní, "Ch'oshigíi shíj t'áá hó 'ádaa 'á-dahojilyaq dooleeł," ní jiní.

Bináá'ádaalts'ózí Chinese daolghéhígíi tábqstíin t'óół yéedeidiil'ihgo tágħi'déé' tóó' bá hadayiinił. Díí tábqstíin gholghéhígíi tóó' yíł dahideełgo yizéé' háádayii'níł.

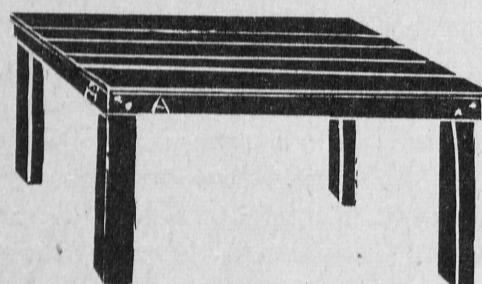
dleehgi biniilt'aah 'íł nda'iideełgíi doo-doo'aa' 'ahét'áah biniighé doodai' diné bitahgi da'dootsaałgíi daats'í t'éiyá biniighé. Tódiłhił nihich'í ndayiił-nihígíi daats'í nihíl yá'ádaat'éeh doodai' tódiłhił ndayiiłnihígíi daats'í ch'ídahidoołt'íł. Háájí shíj da'nohtah, diné yá'át'éehgo ntsékeesiijí daats'í da'nohtah? Jó 'éí Naabehó danohłíinii t'áá nihí baa ntsídaahkees.

BIKÁÁ' DA'IIGISÍGÍJ

by Louisa H. Lawton

Tsin dah daashdloozhígíí yá'át'éeh dódó bidziilgo 'ályago t'áá lq'ígo hoo-ghan binaagi choo'ígo 'át'é.

Jó díí naaltsoos bikáá'gi be'elyaa-igíí bikáá' iigisí 'ályago kót'ée lèh. 'Áadóó kót'éego 'ál'í.

Bijáád dooleeł biniighéhígíí bikáá' iigisí deigo 'ánítso dooleełígíí t'áá bee níltsgo k'íjich'ish. Naadiin 'ashdladi 'asdzo (inches) bíighahgo t'áá 'áko lèh.

'Áadóó binídaaz'áa dooleetlii 'ash-

dladi 'asdzo doodaii' hastáqdi 'asdzo bíighahgo 'ádaníltéelgo 'ájiil'íj. Náa-see 'áts'qáhjí sinilígíí tádiindi 'asdzo bíighahgo dódó naaniigo bá h'a'naa na-ní'ahígíí t'éiyá naadiin naakidi 'asdzo bíighahgo 'áníltsgo.

Bináz'ahígíí nineezígíí 'akáá'jígo haaz'áago bidziil yileeh. Jó 'éí díí naaltsoos bikáá'gi be'elyaaígíí A dódó B bi-káá'gi 'ákót'é.

Yá'át'éehgo tsin t'áadoo 'áltádahii-niiladí bił 'ada'askaalgo yá'át'éeh. 'Áadóó tsineheeshjíí' naaniigo 'ashdladi 'asdzo 'áníltéelgo dódó náasee t'éiyá tádiin dódó ba'aan naakidi 'asdzo bee-nílnéezgo 'ashdlago hajich'ish. 'Áadóó 'éí t'áá náasee bikáá' shizhoozh. Boosh-k'iizhjíí t'áátlá'í 'asdzo t'áá 'ální'ídóó bíi-ghahgo ch'éé'áago 'ájiil'íj. Bílátahdi t'éiyá t'áátláhádi 'asdzo bíighahgo ch'é-daaz'áago 'ájiil'íj dódó bił 'ada'jiłkał. Díí bikáá' shizhoozhígíí t'éiyá t'áátláhádi 'asdzo bíighahgo bita' nahaz'áqgo 'ájiil'íj. 'Áko bikáá' ajiigisgo tó ghó-ğh hałdaasígíí bighádaazlíj dooleeł bi-niighé. 'Áadóó díí t'áá lq'ágoo choo'íj dooleełgo 'át'é.

HASTIIN HA'DIŁCH'AŁII KONI:

Diné hóyáanii ndi táago haz'q ni-iisííh. Jó 'éí: Tsin bineest'q' yóbéego tsin yqah nikidii'nah, 'azhá díí tsin bi-neest'q'ígií 'át'ahigo t'áá bí ndadínóo-dah ndi. Náánátlahgo 'éiyá 'anaa'góó 'ahikááh dódó nda'ahiltseed, 'azhá 'át'ahigo t'áá bíni'dii dadínónonéél ndi. Náánátlahgo náhást'ánígíí t'éiyá diné dan-lílinii 'asdzáni yikéé' nikidadiijah, 'azhá 'át'ahigo 'asdzáni t'áá bikéé' ndaajeeh dooleeł ndi.

"Da' t'áá shaadaaní díileeł?" ní jiní hastiin léi'. 'Áadóó 'ashkii yéé 'áni jiní, "Doo t'áá k'ad naadaaní sélíjíj da, ndi ntsi' she'eszdzáán 'áshlééh, jó 'áko t'áá shíjíj 'ákót'ée dooleeł," ní jiní.

Diné lā' 'áni jiní, "Bee'eldqoh bi-k'a' sitsiits'iin bii' si'ánéé bénílníi, ní jiní. "Ouu" ní jiní lā' diné. "Jó 'éí k'ad 'ádin," ní jiní. "Dooládó' dooda-da lá, k'adshq' ha'át'íi bee ntsíníkees dooleeł," ní jiní.

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are given here as examples. If you learn the sound

of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word. It is not hard to read Navaho; it is written just as it sounds.

(a)	gah, rabbit.	(ao)	daolghé, they're called.	(k)	kin, house.
(aa)	saad, word.	(ao)	'oo', yes.	(k')	k'ad, now.
(q)	sá, old age.	(oi)	deesdoi, it is hot.	(l)	lq'í, many.
(qq)	naadqá', corn.	(b)	báah, bread.	(t)	lq', much; many.
(e)	dibé, sheep.	(ch)	chidí, automobile.	(m)	mq'íjí, coyote.
(ee)	'azee', medicine.	(ch')	ch'il, plant.	(n)	ni, you.
(eē)	doohes, it will itch.	(d)	diné, man.	(s)	sis, belt.
(éé)	'áádée', from there.	(dl)	dlóó', prairie dog.	(sh)	shishish, it stung me.
(i)	shí, l.	(dz)	dzíł, mountain.	(t)	tin, ice.
(ii)	díí, this.	(g)	gah, rabbit.	(t')	t'iis, cottonwood.
(i)	shí, summer.	(gh)	bighaa', his wool.	(tł)	tłah, ointment; salve.
(ij)	díjí, four.		bighoo', his teeth.	(tł')	tłoh, grass.
(o)	tó, water.		bighid, his chest.	(ts)	tsin, tree; wood.
(oo)	tooh, body of water.		bighe', his son.	(ts')	ts'in, bone; skeleton.
(q)	so', star.	(h)	hai, winter.	(w)	'awéé', baby.
(qq)	dlóó', prairie dog.		báah, bread.	(x)	yiyiisxí, he killed him.
(ai)	hai, winter.	(')	'a'áán, hole.	(y)	yas, snow.
(aai)	shínaají, my brother.		'e'e'qah, west.	(z)	biziiz, his belt.
(ei)	'éí, that one.		bito', his water.	(zh)	shizh'éé, my father.
(eii)	'éí, that one there.	(j)	jí, day.		bibéézh, his knife.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word, and then the second of those we give here as examples.

ni, you ..... ní, he says.
 'azee', medicine ..... 'azéé', mouth.
 nilí, he is ..... nílí, you are.
 doo, not ..... dóó, and.

TAHONIIGAAH NTSAAIGII DAATS'I NIHIDADIDOONAH?

Naadiin tsots'íd nááhaiídáq' díí nahasdzáán bikáá'gi diné naadiindi miil ntsaaigíí bíighahgo tahoniigááh ntsaaigíí ndahastseed jiní. Naabeehó 'áldó' 'íidáq' tahoniigááh bitaasníi'. Lq'í yik'ee ti'dahoozníi'. 'Éí shíjí lā' t'ah ndi yéédaalniih.

'Éí 'ákodahóót'íj dódó 'azee'íí'líní danlílinii tahoniigááh ntsaaigíí ghollghéii ndeilaahgo hodeeshzhiih dódó lq'í yééda'eeztá. Ch'osh doo yit'íinii naaki 'al'qq' 'át'éii bee hatah honiigááh lá jiní. Díí t'áá 'íighisíi 'ádaalts'íísi dódó ch'osh doo yit'íinii bee daníl'ínígíí ndi doo bee yit'íj da jiní.

Kóhoot'éédáq' t'óó 'ahojyóó hatah dahoniigaii ndi siláago danlínéé t'éiyá t'áá doda. 'Azee' doo bich'íj' hatah honiigáhígíí k'ad hóló jiní. Jó 'éí ha-gaan bił baa 'ada'atsi, 'áko t'áadoo tahoniigááh ntsaaigíí hodilnéhé t'áátlá'í náhah jiní. Díí 'azee'ígií siláago bee nabídahoneestáq' go béehoozin dódó t'áá 'íighisíi yá'át'éeh lá jiní. Díí 'azee'ígií k'ad t'áá 'ájítso há hóló jiní. Jó 'éí k'ad 'azee'íí'líní yil haa 'ada'atsi. Nihigaan t'éiyá neezgaigo lā'ají da 'i'doo'ááł, 'áko ndi tahoniigááh ntsaaigíí t'éiyá doo nihididoolnah da.

'lih yiłk'asígíí 'éí haashjíj yit'íego hodilnah, 'éí doo nihil béeédahózin da. 'Áko ndi kót'íego t'éiyá doo hodilnéeh da:

1. Biih daask'aazígíí doo bit'áahji' njigháa da.
2. T'áá 'átłaji' nihila' tánínádaahgis, 'izh'niighjíhgo 'agháago.
3. Nihikee' t'áadoo nínádaaltłohí.
4. Yá'át'éehgo da'ohsá.
5. Hazhó'ó háádahołghjíh dódó nihibíl t'áadoo bi'oh ndahaleehí.
6. Nihighan góne' t'áá yah 'adaazh-ch'igo 'ádeínóhsin.

Hwiih yiłk'asgo t'éiyá kót'íego yá'át'éeh njidleeh.

1. Jinitééh dódó háájílgihj.
2. Hak'az doo bii' njigháa da.
3. Tó dódó t'áadoo le'é bitoo' lq'ígo jidlaq' lèh.
4. Ch'iiyáán doo daníldzilígíí t'éiyá jiyáq' lèh.
5. T'áadoo yá'át'éeh nádleehí táá' yilkáahgo 'azee'íí'líní bich'íj' 'adahoh-kááh.

Hwiih yiłk'aazgo 'atihodooliilgo haz'q. Dódó doo hah yá'át'éeh njidleeh-gó t'áadoo le'é doo bízhníldzil da jileeh, 'áko hajéi yilzólii biih náánátl'as doodaii' tahoniigááh ntsaaigíí hodilnah.

"Ghoo' bee yich'iishí haayit'éhígíí nínízin?" ní jiní naalghéhé yá sidáhí. "Nitsxaazígíí nisin," ní jiní na'iiłníihí-gíí, "Háálá neezná niilt'é t'áátláh góne' danihíghan."